

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

נצבים תשב"ד

בשבת הסמוך לערב ראש השנה

דברי חיזוק והתעוררות לתפילות ראש השנה

- "היום" דא ראש השנה • ובית צדיקים ועמד • אין "עמידה" אלא תפלה •
- השגחת השי"ת אפילו פתוך הקסתר • הרהורי תשובה מעכבין הפורעניות •
- בכח "צדיקים הקודמים" מהפכים הדינים גם היום • אנשי צורה הם •
- בלב נשבר מהפכים מדת הדין • כל השנה צריכין לחשוב מאלו הימים •
- ההרגשה בדורות הקודמים בימי חודש אלול • ואשר הרעתי זה יצר הרע •
- חשיבת התשובה אף כפי ערכינו • כי עמך הקליטה למען תגדא •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ח לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 73

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 72-3333419-972+)

צו הערן די תורה ס"ג נצבים תשכ"ד

דרוקט: #→824→5→16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

(22 מינוט) נישט אזוי קלאר (בסוף התורה שומעין בכיות)

לע"נ הרבני החסיד המפואר גדול בחכמה וביראה, גומל דלים, ואורחים רבים סעדו על שולחנו
הרה"ח רבי גרשון פריץ ב"ר יחזקאל שרגא ע"ה וויינישטאק
מתלמידי רביה"ק זי"ע בעיר סאטמאר
נפטר כ"ו אלול תשס"ח לפ"ק

•

לע"נ האשה החשובה והצנועה, כל מגמתה היתה לעשות צדקה וחסד ולחוק לכבות נשברות
מרת מרים לאה צפורה ב"ר שמואל ע"ה קאהן
מעיר מאנטריאל
נפטרה ג' תשרי תשע"ג לפ"ק

•

תנצב"ה

זייט א שותף אין די גרויסע קאסטן אנצוגיין בעבודת הקודש

רופט: 718.673.2199

צו נעמען א חלק דורך אונזער אויטאמאטישן קרעדיט קארד סיסטעם. יעדע נדבה איז חשוב

KolSatmar.com

קישויות ודיוקים בפרשת השבוע

א

אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם בְּלִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, רְאִשֵׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשְׂטֵרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְגו'. לְעִבְרָךְ בְּכִרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבִאֲלֹתָ אֲשֶׁר [ה' אֱלֹהֶיךָ] כָּרַת עִמָּךְ [הַיּוֹם].

קושיא א

ברש"י כתב שפרשה זו הוא "פיוסין" על מה שאמר להם התוכחות בפרשת תבא, שנתייראו ישראל מזה, ואמר להם משה כבר הכעסתם הרבה לפני המקום ולא עשה אתכם כליל, וכדוים שהוא מאפיל ומאיר כך עתיד להאיר לכם **רש"י זאָגט** (בפסוק יב, ד"ה והוא יהיה לך) **אַז ס'איז פיוסין**. זאָגט רש"י [למה נסמכה פרשת אַתֶּם נִצְבִּים לקללות], ווייל ווען אידן האָבן געהערט די צ"ח [קללות שבפרשת תבא, חוץ ממ"ט שבתורת כהנים בפרשת בחקותי], הוֹרִיקוּ פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד בְּאֵלָה, [התחיל משה לפייסם] הָאֵט ער געזאָגט, הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כָּלִיָּה [והרי אתם קיימים לפניו]. הַיּוֹם, כיום הזה שהוא [קיים והוא] מאפיל ומאיר, כך [האיר לכם וכן] עתיד להאיר לכם, [והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו. ואף הפרשה שלמעלה מזו פיוסין הם, אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל וְגו'].¹

וקשה ממה נפשך, אם עדיין לא נתמלא סאתם שיגיע להם עונש התוכחה, א"כ ממה נתייראו. ואם כבר הגיע להם עונש, הרי עשה בזה פלסטר מרבריו שבתוכחה, שהרי הוא כשטר ושוברו עמו, ואין יועיל אוהרת התוכחה שייתראו מלחמא

(א) ברויך מען דאָך צו פאַרשטיין², ממה נפשך.

האָבן זיי נאָכנישט אַזויפיל געזינדיגט [אַז] חלילה ס'זאָל קומען כָּלִיָּה [כי עדיין לא נתמלא סאתם]², נו וואָס האָט ער זיי 'געטרייסט' [למה הוצרכו לנחמה], זיי האָבן דאָך נאָכנישט מורא געהאַט פאַר כָּלִיָּה.

און ווידעראום איז טאַקע אַזוי געווען לעולם [שכבר היו ראויין ח"ו לאותן האלות]², האָט ער דאָך עפעס געזאָגט א זאך [דברי התוכחה] וואָס שוֹבְרוּ עִמּוֹ³, ער האָט אויסגערעכנט [בפרשת כי תבא] אַם לֹא תִשְׁמְעוּ [בקול ה'] און חלילה די אַלע זאַכן וואָס ס'שטייט [אויסגערעכנט, מהעונשים ותוכחות], און דערנאָך האָט ער זיי געטרייסט זיי זאָלן זיך נישט שרעקן דערפאַר, [ואמר להם] זיי האָבן שוין געטון אַזוינס און דעסטוועגן איז

¹ עיין קושיא זו בכלי יקר וז"ל: וכאן יש מקום לספק ספק גדול, במה שקיבלו ישראל תנחומין של הבל, כי מה שלא עשה בהם כליל עד הנה, לפי שעדיין לא נתמלא סאתם שיחולו עליהם כל האלות של התוכחה. ואם תאמר שהרבו כעסים למקום ברוך הוא והגדילו אשמה עד שהיו ראויין לכל אותן האלות, ואף על פי כן ה' יתברך ברחמיו לא עשה עמהם כָּלִיָּה ככל חטאתם, אם כן משה כתב להם שטר ושוברו עמו, ובחנם יעד להם כל אותן התוכחות, כי לעולם לא יפתדו מהם, ומורא לא יעלה על ראשם מן אותן קללות, כי יאמרו הרי כבר חטאנו כאלה וכאלה ולא רבצה בנו האלה, גם האיש משה הבטיחנו שגם אם יוספים אנחנו לחטוא לא יגע בנו רע, ואם כן עשה משה תרי דבריו דסתרי אהרדי, כי מתחילה יעד להם הקללות כדי שיראו מהם, ואחר כך נָחַם אותם וידבר על לבם שאף אם יהיו חוטאים לא יקלו מצד הקללות.

² פירוש "שובר" הוא שם שטר המבטל ושובר שטר אחר, כגון אם ראובן הלוח מעות לשמעון ויש לו "שטר חוב" על זה משמעון, כשבא זמן הפרעון ושמעון פורע השטר חוב, אז כותב ראובן "שטר שובר" לשמעון שכבר פרע לו החוב ושהשטר חוב (הראשון) בטל, ולא יוכל עוד ראובן להוציא ממנו ממון ע"י השטר חוב. ולשון "ושוברו עמו" הוא מלשון הגמרא (גיטין פט.) בענין יצא קול על אשה שהיא "מקודשת ומגורשת", אין חוששין להקול שמקודשת, שעם קול זה יצא גם הקול שמגורשת שהוא שובר אותו. והוא קָשַׁל מן שטר חוב שיוצא 'ושוברו עמו', שאין השטר חוב יכול לגבות כלום.

וכן בכאן הוא משל, שאם אחר אמירת דברי התוכחה אמר להם דברי פיוסין שאין להם לירא מהתוכחות, א"כ מה הועיל באמירת התוכחות לְיָרָאם ולהזהירם מלחטוא, והרי 'שוברו עמו' המבטל את תוקף התוכחות.

זיי גארנישט געקומען, ס'איז נישט געשען, [אם כן] האָט ער דאָך אליין געמאַכט פֿלֶסְטֶר [שקל] פון זיינע ווערטער וואָס ער האָט פריער זיי געזאָגט. ברויך מען ממה נפשך פאַרשטיין.

ב

קושיא ב

להבין דיוק לשון "נצבים", ובפרט כי סיום המאמר הוא "לעברך" שהוא לשון העברה ממקום למקום, ונצבים הוא לשון עמידה במקומו

ב) אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם. דאָס לשון "נצבים" הַיּוֹם, [יש להבין] וואָס איז דאָס לשון "נצבים", איבערהויפט אז ער זאָגט נאָכדעם "לעברך" בְּבִרְתִּי ה' אֱלֹקֶיךָ, אז די אַלע וואָס ער זאָגט [ראשיכם וגו'] עד שאָב מִיְמֶיךָ [וועלן 'דורכגיין', "לעברך"], איז דאָך עס נישט קיין ענין פון "נצבים" [דמשמע כי הם עומדים במקום אחד].

ג

קושיא ג

במדרש מביא לכאן הפסוק "הפוך רשעים ואינם, ובית צדיקים יעמד". ויש להבין:

א) האך נרמז בכאן ענין בית צדיקים, והלא אמר להם הרבה הכעסותם לפני המקום. [גם דיוק לשון "הפוך" רשעים ואינם. ג] גם איך נרמז בכאן הפיכת רשעים ואיבודם, והלא אדרבה אמר להם כי לא עשה אתכם כליה

דער מדרש תנחומא זאָגט², אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם, זה שאמר הפסוק הַפּוֹךְ רָשָׁעִים וְאֵינֶם וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד. [ויש להבין] דאָס לשון הַפּוֹךְ רָשָׁעִים וְאֵינֶם, ער האָט איבערגעקערט די רשעים און זיי זענען נישטאָ, ואינם, זיי האָבן נישט קיין תקומה, דער דור המבול און דור הפלגה, די אַלע [שהסתכל הקב"ה במעשיהם] איז געוואָרן הופך בהם, [אבל ישראל נופלין ועומדין, ועליהם נאמר] וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד.

ג) [ויש להבין] א) וואו שטייט דאָ אין דעם פסוק [אתם נצבים] געמאָלדן "בית צדיקים", [והלא אדרבה לדברי רש"י הנ"ל נמצא כן] ער האָט דאָך געזאָגט [הרבה] הכעסותם לפני המקום, וואו איז דאָ געמאָלדן [שהם צדיקים].

ב) און [לעומת זה] וואָס איז דאָס לשון "הפוך" רשעים.

ג) [וועוד] ווי קומט דאָס אַהער. ער האָט זיי דאָך געטרייסט דאָ אָט [ואמר להם] ולא עשה אתכם כליה [נדאף שהכעיסו לפני המקום הם עומדים וקיימים, ואיך שייך לזה הפסוק של הפיכת רשעים ואיבודם].

ד

קושיא ד

במדרש רבה מביא לכאן דיני התפלה וחשיבות עניניה, וצ"ב השיכות לפסוק אתם נצבים

דער מדרש רבה הייבט אָן די וואָך דאָ ער שטעלט אַראָפּ אין די סדרה, - ער ברענגט אַ הלכה און ער שטעלט אַראָפּ אויף די סדרה, אויף פרשת נצבים, - ילמדנו

² במדרש תנחומא (סימן א): אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם, זה שאמר הפסוק (משלי יב, ז) הַפּוֹךְ רָשָׁעִים וְאֵינֶם וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד. כל זמן שהקב"ה מסתכל במעשיהם של רשעים ומהפך בהם, אין להם תקומה, הפך במעשיהם של דור המבול לא היתה להם תקומה וכו', הפך במעשיהם של אנשי סדום ולא היתה בהן תקומה וכו', הפך במעשיהם של מצרים וכו', הפך במעשה של בבל וכו', אבל ישראל נופלין ועומדין, וכן הוא אומר (מלכים ב, ח) אֵל תִּשְׁמָחִי אֲבִי־תִי לִי כִּי נִפְלַתִי קָמְתִּי.

³ במדרש רבה (ח, א): הלכה אדם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִתְפַּלל תְּפִלַּת הַשְּׁחָר או תְּפִלַּת מוֹסֵף או תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, הִרְבָּה פְּעָמִים שֶׁלֹּא פָנָה לְהִתְפַּלֵּל, או מְקוּצָר שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה צְרִיכוֹ, או שֶׁהָיָה מֵהֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ וּשְׂכַח לְהִתְפַּלֵּל, אִי זֶה שֶׁעָשָׂה מוֹתֵר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל וַיֵּצֵא בָּהּ יָדֵי חוּבוֹתָיו, כִּיצַד הוּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת. כֵּךְ שָׁנוּ חֲכָמִים, תְּפִלַּת הַשְּׁחָר עַד חֲצוֹת, תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד הָעֶרֶב, תְּפִלַּת הָעֶרֶב אֵין לָהּ קֵבַע, אֲבָל שֶׁל מוֹסֵפִין כָּל הַיּוֹם וְכוּ'. וְכָל מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל וּמְכַנֵּן אֶת לְבוֹ שֶׁל תְּפִלָּה, סִימָן טוֹב לוֹ שֶׁתְּפִלָּתוֹ נִתְקַבְּלָה, שֶׁנֶּאֱמָר (הַלֵּלִים י, יז) תִּתָּן עֲנִינִי שְׁמֵעֶתָ ה' [נְכִיחַ לָבָס תִּקְשִׁיב אֲזַנְךָ] וְגו',

רבינו דעם זמן תפלה, ברענגט ער די הלכות פונעם זמן תפלה, און דער מדרש פירט אויס, ער ברענגט דאָרט דאָס גאַנצע חשיבות פון תפלה, ברענגט ער דאָרטן אין די וואָכעדיגע סדרה.

(ד) [וצריך ביאור] ווי קומט דאָס עפעס אַהער, פונקט דאָ, צו דעם פסוק אַתֶּם נִצְבִּים, ווי קומט דאָס אַהער, דאָס האָט נישט קיין שום קישור, [ואינו מובן] וואָס ס'קומט דאָ אין די פסוקים אַהער די עניני התפלה.

ה

קושיא ה

להבין לשון רש"י והקללות והיסורים "מציבין אותכם לפניו"

רש"י זאָגט, ער זאָגט די פיוסים, און ער לאָזט אויס [=שמיים] כיום הזה וכו', והקללות והיסורים "מציבין אתכם לפניו", די קללות און די יסורים זענען מציבים [=מעמידים] אתכם.

(ה) [ויש להבין] וויאָזוי איז דאָס עפעס מציבים אתכם לפניו.

ו

קושיא ו

במדרש המובא בבעלי התוספות: בעולם הזה הם ברכה וקללה, אבל לימות המשיח כולם ברכה

[בסוף הפרשה (ל, טו): רִאֵה נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע וְגו', הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַבִּרְכָּה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים וְגו'.

וכעין זה אמר הכתוב בריש פרשת ראה] (יא, כו) רִאֵה אֲנִכִּי נִתֵּן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בִּרְכָּה וּקְלָלָה. די בעלי התוספות ברענגט¹ - און ס'דאָכט זיך מיר ס'איז אַ מדרש גאָר אפשר - ער זאָגט, דער פסוק זאָגט רִאֵה אֲנִכִּי נִתֵּן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם, [היינו רק] "בעולם הזה" האָב איך געגעבן בִּרְכָּה וּקְלָלָה, אָבער לעתיד לבוא איז אַלעס [נאָר] ברכות, כולם ברכות.

ויש להבין הכוונה בזה, דפשיטא הוא דלעתיד כשלא יחטאו יהיה רק ברכה, דהלא הקללה נאמר רק באם לא ישמעו בקול ה' (ו) לכאורה ס'איז אַ פשיטות, אַז מ'וועט נישט זינדיגן [יהיו רק ברכות], די קללות חלילה איז דאָך נאָר חלילה אַז מ'זינדיגט.

[וכדכתיב בפרשתן, רִאֵה] נִתְּתִי לְפָנֶיךָ [היום] אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב, און חלילה פאַרקערט [וְאֶת הַמָּוֶת] וְאֶת הָרָע אַז מ'טוט שלעכטס².

[אבל] לעתיד וועט זיך אויפהערן [הָרָע], מ'וועט נישט זינדיגן, [ממילא שוב לא יהיה הַמָּוֶת, וכדכתיב (זכרי' יג, ב) שאז יהיה] רוּחַ הַטְּמָאָה יַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ, [וכן כתיב] (ישעי' כה, ח) ס'וועט זיין בַּלַּע "הַמָּוֶת" לַנֶּצַח, ווייל מ'וועט נישט זינדיגן. ממילא וועט דאָך נישט זיין קיין עניני תוכחה, איז דאָך ממילא אַלעס גוטס.

[ונאם כן] וואָס דאָרף ער מיר דערציילן אַז לעתיד וועט זיין 'אַלעס ברכות'.

גדולה היא התפלה לפני הקב"ה, אמר רבי אלעזר, רצונך לידע כוחה של תפלה, אם אינה עושה כולה, חציה היא עושה וכו'.

¹ בדעת זקנים מבעלי התוספות (ראה יא, כו): נִתֵּן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם "בִּרְכָּה וּקְלָלָה". 'בעולם הזה' הם ברכה וקללה, אבל לימות המשיח כולם ברכה.

² עיין במדרש תנחומא (ראה סימן ד): ראה אנכי וגו'. אמר להם הקב"ה, בעולם הזה סדרתי לפניכם ברכות וקללות, הטובות והרעות, לעולם הבא אני מעביר מכם הקללות והרעות, ואברך אתכם, וכל מי שרואה אתכם יאמר שאתם עם ברוכים, שנאמר (ישעי' סא, ט) וְנִוְדַע בְּגוֹיִם וְרָעַם וְגו' כָּל רֵאיוֹתָם יִפְרֹחַם כִּי הֵם יָרַע בְּרַח ה'.

³ וכפירוש¹, אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב. זה תלוי בזה, אם תעשה טוב הרי לך חיים, ואם תעשה רע הרי לך המות. (ועי' ש"ש עוד בריש"י בהמשך הפסוקים עד סוף הפרשה).

ביאורי הקושיות

הקדמה לביאור קושיא ה, וגם לקושיא ג

דרוש שאמרתי בביאור המדרשים בפרשת ראה

ובו ביאור קושיא ו

במדרש פרשת ראה, דמאותה שעה שאמר הקב"ה ראה אנכי נתן וגו', מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, אלא מאלה בא הרעה לעושי רעה, והטובה לעושי טובה

כ'האב געזאגט שוין אין פרשת ראה^ו [לייב קושיא ו, בהקדם להקשות עוד], ס'שטייט אין מדרש רבה [בפסוק] רָאָה אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָהּ, באותה שעה, משאמר הקדוש ברוך הוא דבר זה [בסיני, היינו רָאָה אֲנֹכִי נָתַן וגו', באותה שעה] מְפִי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב (איכה ג, לח), [אלא מְאֲלִיָּהּ הרעה בא על עושי הרעה, והטובה באה על עושי הטובה]^ט.

[קושיא ז]

וקשה שהרי הפסוק אומר להדיא שהקב"ה הוא נותן הברכה וקללה

איז דאך אויך א פלא, הקדוש ברוך הוא האט דאך געזאגט [אֲנֹכִי נָתַן] לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָהּ, ממה נפשך אז ער [הקב"ה] האט דאס געזאגט, איז דאך, שטייט דאך יא "אנכי נתן" די ברכה וקללה.

האט ער עס נישט געזאגט [רק שמשו רבינו אומרה בשם עצמו, ואנכי קאי על משה רבינו], וואס דען זאגט ער [המדרש] משאמר "הקדוש ברוך הוא" בסיני [דבר זה].

ח

[הקדמה לביאור קושיא ז]

אותיות התורה בתורה שקדמה לעולם היתה בצירופים אחרים שכולם שמות הקדושים, ואח"כ בעת מתן תורה נצטרפו בצירופים שיש לנו בתרי"ג מצות

נאָר וואָס'זשע דען, קען זיין ווי דער רמב"ן זאגט אין די הקדמה^ז, - און נאָך אַסאַך ספרים^ח, - די תורה הקדושה איז געגעבן געוואָרן "צירופי אותיות" פון הקדוש

^ז עיין כל זה גם בס"ג נצבים וילך תשט"ו (נדפס בחידושי תורה תשט"ז, עמ' טז) ואז הזכיר גם כן שכבר אמר כן בפרשת ראה (ולכאורה הכוונה לפ' ראה תשט"ו, ואז היה רבינו בעיר ויזען בחזרתו מארץ ישראל, אבל לא נרשם דברי תורתו דשם). ועיין חידושי תורה (ג' כרכים, ראה עמוד קמ-קמב), דברי יואל תניינא (ראה עמוד שנו).

^ט עיין פירוש מהרז"ו על המדרש שם. דעד מתן תורה היו כל הברכות והקלות תלוי בהקב"ה בעצמו, אבל משנתן הקב"ה התורה בסיני, ואמר באותו "היום" רָאָה אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֶיכֶם "היום", מאותו שעה הכל תלוי בשמירת התורה והמצות, דבעשיית התורה והטוב בא הברכה, וחלילה להיפוך ברע. ומאותו היום והלאה מפי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב, רק מְאֲלִיָּהּ בא על ידי עושי הרע ועושי הטוב.

^י "ברמב"ן (בהקדמה לספר בראשית) וז"ל: וכבר אמרו רבותינו חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכלם נמסרו למשה וכו' וכל הנמסר למשה רבינו בשערי הבינה, הכל נכתב בתורה בפירוש, או שרמוזה בתיבות, או בגימטריאות, או בצורת האותיות הכתובות כהלכתן, או המשתנות בצורה כגון הלפופות והעיקמות וזולתן, או בקוצי האותיות ובכתריהם וכו'.

עוד יש בדינו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחד, כאילו תחשוב על דרך משל כי פסוק "בראשית [ברא אלקים]" יתחלק לתיבות אחרות כגון "בראש יתברא אלקים" וכל התורה כן מלבד צירופיהן וגימטרייתיהן של שמות. וכבר כתב רבינו שלמה (רש"י) בפירושו בתלמוד (סוכה מה). ענין השם הגדול של ע"ב באיהו ענין הוא בשלשה פסוקים וַיֵּסַע וַיָּבֹא וַיֵּט (בשלח יד, יט-כא), ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול וכו'. ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בענין הזה שהזכרנו היה, שהיתה הכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות, והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות, ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה, ונתנה למשה רבינו על דרך קריאת

ברוך הוא, און די "צירופים" האָבן זיך 'צוזאַמגעשטעלט' לויט דעם מנין המצות, אָבער די תורה איז קדמה לעולם (שבת פח:.) [ואז היה בצירופים אחרים שכולם שמות הקדושים], ווי דער רמב"ן זאָגט. [עד כאן מהרמב"ן].

ט

וכן החמאים שנוכרו בתורה, נצטרפו האותיות בצירוף זה רק לאחר שחמאו, אבל קודם לזה לא היה בצירוף זה דאם לא כן לא היה שום בחירה ברבר

[ובספה"ק הביאו ראיה לזה², דאי אפשר לומר שהיה כתובה קודם בריאת העולם כמו שנמסרה לנו עכשיו, שהרי] ס'קען דאָך נישט זיין [שאז היתה כתובה] דער "חטא העגל" אין די תורה הקדושה, ס'איז דאָך [געווען] תלוי אין די בחירה נאָך, [ואילו כבר היה כתוב בתורה היה זה מכריח הבחירה. נאָך] די תורה הקדושה איז געווען "צירופי אותיות", [און] אַז מ'העט נישט גיווען געזינדיגט מיטן חטא העגל, העט גיווען געוואָרן פון דעם אַנדערע צירופים, אַנדערע בחינות.

י

התחלת ביאור קושיא ו

און לעתיד וועט אפירקומען די אַנדערע צירופים, וועט זיין אַלעס "ברכות", טאָקע די 'קללות' אויך טאָקע [יצטרפו בצירופים אחרים שהם ברכות].

(ההמשך באות יב)

יא

[ביאור קושיא ז]

בצירופים שיצאו מפי עליון תחלה לא היה שום רעה רק כולו טובה וברכה, ורק אח"כ נצטרפו באופן אחר לפי המעשים איבערדעם זאָגט ער משעה שהקדוש ברוך הוא [אמר את הדבר הזה בסיני], זאָגט ער, באותה שעה מפי עליון לא יצא הרעות והטוב, [ווייל] ביז דעמאָלטס איז נאָר געווען צירופים [כמו שיצאו מפי עליון], ס'איז אָבער געוואָרן [מאותה שעה ברכות וקללות] 'לויט די מעשים', [שמאָלך הרעה בא על עושי הרעה, והטובה באה על עושי הטובה, אבל בהצירופים שיצאו תחלה מפי עליון לא היה שם הרעות והטוב, אלא רק הטוב בלבד].

יב

ביאור קושיא ו

לעתיד יתגלה לנו בחינת התורה שקדמה לעולם, שהצירופים ההם כולם ברכה

איבערדעם זאָגט ער [בבעלי התוספות] איז [נאָך] "ה'יום" [בזמן הזה] בְּרָכָה וְקִלְלָה, אָבער לעתיד וועט עס אַלעס נתהפך ווערן [לברכה, דלעתיד] וועט אפירקומען די 'צירופים' וואָס ס'איז 'דער אמת' [כמו שיצאו מפי עליון], די תורה הקדושה פון

המצות, ונמסר לו על פה קריאתה בשמות. וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי [שם ע"ב] כולו רצוף, ויתחלק לתיבות של שלש שלש אותיות, ולחלוקים אחרים רבים כפי השמוש לבעלי הקבלה.

^א עיין עוד דברי יואל (בראשית עמוד מא, וירא עמוד שנט, אחרי עמוד נב, קהלת אות ב, ועוד). ועיין עוד לקמן בהערה יב.

^ב עיין על הגאולה ועל התמורה (סימן מ) שהביא דברי הרמב"ן (המובא בהערה י), ואח"כ כתב וז"ל: וכעין זה כתבו תלמידי בעל שם טוב הקדוש בשמו (הובא בספר בעש"ט על התורה, פרשת ברכה) שהקשה הוא ז"ל, דלכאורה יפלא הלא התורה קדמה אֲלֵפִים שנה קודם שנברא העולם, ואם כן קשה האֵיךְ נכתבו בתורה הקדושה אז כל הסיפורים מענייני בריאת העולם ומענייני אדם וחוה ונח ושאר דברים וכו' הלא עדיין לא נִתְהוּוּ אז אלו הדברים. וביותר קשה הלא המיתה באה לעולם בשביל חטא אדם הראשון וכו' ואם כן האֵיךְ נכתב בתורה מאז ומקדם ענייני מיתה, כגון וימת פלוני, או אָדָם פִּי יָמוּת בְּאֵהָל וכו' (חקת ט, יד). אמנם האמת כן הוא, כי התורה הקדושה בבריאתה נבראה רק בתעורבות אותיות, ולא היו נצטרפים עוד בצירופי תיבות וכו' ובכל עת וזמן שנתהוה איזה ענין בעולם אז נצטרפו אלו האותיות ונתהוו צירופי תיבות ונתהווה סיפור זה הענין. ופירש בזה דברי הש"ס (כ"ב יז). בשמונה פסוקים מוֹיָשֶׁת שָׁם מִשָּׁה עֶבֶד ה' (ברכה לה, ה) מִשָּׁה כְּתָבָן בְּדָמָה, שהכוונה מלשון דִּימוּעַ וְעִירוב, שהיו כתובין בעירוב אותיות ונצטרפו אחר כך עִי"ש (בכעש"ט). וכן כתב הברוך טעם ז"ל (בספר מרגניתא דר"ב פרשת בשלח) בשם הגר"א זל"ה, ושני נביאים נתנבאו בסגנון אחד.

'דעמאָלטס', ווען נישט דער חטא איז גורם העט עס געשטאַנען [מפורש כך בצירוף התורה], אַלעס העט געוועזן "בלויו ברכות". [און] בלויז ברכות [כמפי עליון] וועט עס זיין 'דעמאָלטס' ווען דער משיח וועט קומען.

יג

ביאור המדרש שבפרשת בחוקותי
אם זכיתם הריני הופך לכם קללות לברכות

[ועד"ז ביארתי הכוונה וואָס] ס'שטייט אין מדרש אויך, אין פרשת בחוקותי^{יג}, אַם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ [הדא הוא דכתיב] חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאָשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עֲדֹתַי, חֲשַׁבְתִּי [ברכות וחשבתי קללות], כִּהְאָב גִּעְזַעַן דִּי מִצְוֹת [וברכות] וואָס ס'שטייט, און כִּהְאָב גִּעְזַעַן דִּי קִלְלוֹת, וְיִסְפְּתִי לִי־סָרָה אֶתְכֶם [בחוקתי כו, יח], ולא עוד אלא שהן הפוכות, [דמתחיל] וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמָע [תבא כח, טו], און ער לאָזט אויס וְהִתְמַכְּרְתֶּם [שם] לְעִבְדִּים וְלַשְׁפָּחוֹת וְאֵין קִנְיָה [כח, סח], ס'הייבט זיך אָן מִיט אַ וְאִי און לאָזט זיך אויס מִיט אַ ה"א. זאָגט רבי אבין [לפרש] וואָס ס'שטייט "שהן הפוכות", די אותיות [זענען] פֿאַרקערט, ס'העט געדאַרפט שטיין אַ ק"א און דערנאָך אַ וְאִי, אלא שאם זכיתם הריני "הופך" לכם קללות לברכות. אַזוי זאָגט דאָרט דער מדרש רבה פרשת בחוקותי.

יד

[קושיא ח]

ולכאורה למה יצטרכו להפוך הקללות לברכות, והלא יותר טוב שאם זכו יבואו ברכות שהם מעיקרא ברכות לכאורה וואָס דאָרף ער זאָגן "הופך לכם", ממה נפשך, [אם זכיתם] וואָס דאָרף מען [ברכות כאלו שהם מקללות שנתהפכו לברכה], זאָל נישט זיין קיין קללות [כלל, ויבואו רק ברכות משורש הברכות]^{יד}.

טו

[ביאור קושיא ח]

אבל הכוונה דאלו "האותיות" שבתורה 'תהפכו' ויצטרפו לצירופים הקודמים שכולם לברכה נאָר וואָס'זשע דען, [לפי האמור מבואר, אַז] 'די' אותיות זענען אַמאָל דאָ [בתורה, רק כשחוטאין הם מצטרפים בצירוף אחר שהוא מורה לקללה], און די "אותיות" אַליין ווערן 'נתהפך' [לצירופים אחרים] אויף ברכות [אם זכיתם, וכמו שיהיה לעתיד]^{טו}. [עך כאן ממה שאמרתי בפרשת ראה].

^{יג} במדרש [ויק"ר לה, א]: אַם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ [ויקרא כו, ג], הדא הוא דכתיב [תהלים קיט, נט] חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאָשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עֲדֹתַי. רבי אבא בריה דרבי חייא בשם רבי יוחנן אמר, חשבתי ברכות וחשבתי קללות. חשבתי ברכות מאל"ף ועד תי"ו [שמתחיל אַם בְּחֻקֵּי ומסיים וְאָלֶךְ אֶתְכֶם קוממיות], חשבתי קללות מן וי"ו ועד ה"א [דמתחיל וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמָע ומסיים וְאֵין קִנְיָה]. ולא עוד אלא שהן 'הפוכות' [דוא"ו קודמת לה"א]. אמר רבי אבין אַם זכיתם הריני הופך לכם קללות לברכות, אימתי כשתשמרו את תורתי, אַם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ.

^{יד} עיין בדברי יואל בחוקתי [עמוד שסו, קושיא ג] וז"ל: והרי יש להקב"ה ברכות די והותר לתת לישראל אם ישמרו את התורה, ולאיהו צורך יהפוך את הקללות לברכות, וטוב יותר שלא יהיו בעולם לגמרי, וישלח לנו ברכות ממקור הברכות שהן ברכות בשרשן, ולא ברכות הבאות מהפיכת הקללות. [נועין שם כעין זה] [בעמוד שסג קושיא ג, ובעמוד תטז קושיא ג].

ובס"ג נצבים וילך תשט"ו [חידושי תורה תשט"ז עמ' טז] הקשה רבינו בפשוט וז"ל: ולכאורה האין "מתהפכין" הקללות לברכות, רק הפי' הוא שבאלו האותיות עצמם גנוזים ברכות גדולות, ומהקללה עצמה יצטרפו האותיות בבחינה כזו שיביאו את הברכות הגדולות שגנוזים שם.

^{טו} עיין דברי יואל משפטים [עמוד קכו, ד"ה אמנם]. וע"ע שם במדבר [עמוד קד].

טז

ביאור קושיא א

(עד אחר אות כו)

מצינו גם בדור המדבר שהיו ראויין לעונש כליה ח"ו, בחטא העגל ובמרגלים, אלא שבני ישראל שבו אח"כ בתשובה וניצולו מכליה

נאָר דעס וואָס ער [משה רבינו] האָט געזאָגט, הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה.

לכאורה איז דאָך דער אמת [גם בדור המדבר], כמה עונשין איז דאָך געווען אויף די אַלע חטאים, דאָס עגל און די מרגלים. [ומבואר בפסוקים (בעגל בפרשת תשא לב, י. ובמרגלים בפרשת שלח יד, יב) שהיה מגיע להם אף עונש כליה ח"ו על זה].

נאָר וואָס'זשע דען [העונש של כליה נתעכב מלכא, ווייל] אידן האָבן דאָך כסדר תשובה געטון, מ'איז געווען 'כל ימיהם בתשובה' באותו הדור.

[וכמו שמצינו] טאַקע נאָכ'ן חטא העגל איז געווען [תשא לג, ד] 'וַיִּשְׁמַע ה' אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה' וַיִּתְּאֲבָלוּ [וְלֹא שָׁתוּ אִישׁ עֲדִידוֹ עָלָיו]^{טז}.

און אויך נאָך די מרגלים [כתיב (שח יד, מ) שאמרו] הִנֵּנוּ וְעֲלִינוּ וְגו' כִּי חָטָאנוּ, [וכתיב (דברים א, מה) וַתִּשָּׁבוּ וַתִּתְּכּוּ לִפְנֵי ה']^{יז}.

יז

כי באמת על ידי הרהורי תשובה מתעכבים כל הפורעניות,

ואף כשאין התשובה "שלימה" מכל מקום אם עושין תשובה כפי האפשר, מצטרף זה עם התשובה שלימה דלעתיד

דער אמת מיט הרהורי תשובה אָז מ'האָט באמת, אָז מ'האָט טאַקע הרהורי תשובה פאַר'ן באַשעפער, האַלט זיך דאָך אויף אַלעס [שמתעכבים על ידי זה כל העונשים ותוכחות].

אפילו ווען ס'איז נאָכנישט קיין "תשובה שלימה", [אַבער] הקדוש ברוך הוא רעכנט דאָך על שם העתיד [ולעתיד ישובו כל ישראל בתשובה "שלימה", אם עושין כעת עכ"פ קצת תשובה].

יח

וכמו שכתב הייטב לב בפרשתו לבאר הפסוקים דסוף פרשת תבא על כוונה זו,

הגם במצרים נגאלו רק על שם העתיד שקבלו התורה, וכן כשנבים בתשובה מצטרף לזה הזכותם דלעתיד לבא

ווי ער זאָגט אין ייטב לב אין די וואָכעדיגע סדרה^{יח}, [לפרש] די אַלע פסוקים [שבסוף פרשת תבא לאחר התוכחה] וואו מ'האָט גערעדט צו אידן, [אַתם ראיִתם את כל אֲשֶׁר

^{טז} עיין רבינו בחיי (תשא לג, ד) וז"ל: כי ישראל קבלו עליהם מיני צער מדה כנגד מדה, כי היו מתחלה עטרויהם בראשיהם, וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם, ועתה כאשר שמעו בהסתלקות שכינה נסתלקה השמחה, ולכך "ויתאבלו".

^{יז} עיין ברמב"ן שם: משה הזכיר זה עתה לשבח, כי נחמו על חטאתם. ועיין באור החיים הקדוש שם: נראה שכונת הכתוב היא, שאחר שהכנס האמוריים נכנעו לפני ה' ושבו בתשובה [כמו שנאמר "וַיִּשְׁוּבוּ"], גם בבכי על עון כְּמִשְׁפַּט הַשָּׁבִים [כמו שנאמר "וַיִּתְּכּוּ"]^{יח}.

^{יח} בייטב לב: אתם נצבים היום כולכם וגו'. פירש רש"י, למה נסמכה אתם נצבים לקללות, לפי ששמעו ישראל כו' אמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסן אתם נצבים, הרבה הכעסתם למקום והרי אתם קיימים לפני עיי"ש. ויש להבין טעמו של דבר למה.

והנראה לי בזה שמשוה פירש להם הטעם למה קיימים, בהקדם לפרש הנאמר למעלה (תבא כט, א-א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם רְאִיתֶם אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו', המסות הגדולת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵיךְ הָאֵתָה וְהַמִּפְתִּים הַגְּדֹלִים הָאֵלֶּה, וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לֵרְאוֹת וְאָזְנוֹיִם לִשְׁמָע עַד הַיּוֹם הַזֶּה. פירש רש"י שאותו היום נתן התורה לבני לוי כו', באו כל ישראל ואמרו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו התורה, ושמו משה ואמר (שם כז, ט) הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִיתָ לְעַם וְגו', היום הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום. ביאור הדבר וכו' דעד אותו היום היה מקום לומר שקבלו [התורה] באונס, אבל עכשיו ביום הזה וכו' גילו דעתם שהם דבקים וחפצים דייקא, ברצון גמור, ולכן שמו משה על הדבר הזה.

עֲשֵׂה ה' לְעֵינֶיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמִּסֹּת הַגְדֹּלֶת וְגו' וְלֹא נָתַן [ה'] לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם [לְרֹאוֹת] וְאָזְנִים לְשִׁמֹּעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

[ומפרש, שאמר להם משה לנחמם אחר התוכחה, אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְעֵינֶיכֶם "בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" וְגו', הָאֵתָה וְהַמִּפְתִּים הַגְדֹּלִים הָהֵם, הַכֹּל דָּאָס אִיז גַּעוּזֶען עַל שֵׁם 'הַעֲתִיד', [הגם] ס'אִיז נֶאֱכָנִישֵׁט גַּעוּזֶען [בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם] קִיין לֵב לְדַעַת וְאָזְנִים לְשִׁמֹּעַ [עַד סוֹף הַמ' שָׁנָה שְׁבַמְדָּבָר], הָאָט מַעַן עֵנֶק שׁוּיִן גַּעטוֹן נִסִּים 'אוֹיֵף דַּעַם אַרױף' וְוָאָס ס'וֹוֶעט נֶאֱכָקוּמַעַן שְׁפַעטֶעֶר [שִׁקְבֹּלוֹ הַתּוֹרָה בַּחֲשֶׁק וּבְרָצוֹן וּכְפִירִשׁ]. וְכִמּוֹ כֵּן אֵל תִּפְחָדוּ מִהַקְלָלוֹת, שֶׁאִם תַּעֲשׂוּ עֲכָפ' תְּשׁוּבָה, יַחֲשַׁב לִזְכוּתָכֶם מִהַ שְׁעִתִּיד הַשִּׁי"ת לְעַבְרָךְ בְּכִרִית, וְהוּא יִהְיֶה לָךְ לְאַלְקִים, לַעֲתִיד].

[עַד כֵּאן בִּיטָב לִב].

יט

לַעֲתִיד לְבֹא יַחְזוּר כָּל יִשְׂרָאֵל בַּתְּשׁוּבָה "שְׁלִימָה"

אֲוֹן דַּעַר סוֹף וּוַעַט דָּאָךְ זִיין, אִידֵן וּוַעֲלֵן דָּאָךְ טוֹן תְּשׁוּבָה "שְׁלִימָה".
אִיבַעֲרֵהוּיִפֹּט וּוַעַן דַּעַר מֶלֶךְ הַמִּשְׁיָח וּוַעַט קוּמַעַן, אֲוֹן אֱלִיהוּ, זָאָגֶט דָּאָךְ דַּעַר
רַמְבַּ"ם ט' אָזוּי [אֵן] דָּאָס אִיז אֵן "הַבְּטַחָה" [וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ (דְּבָרִים ל, ב)], שִׁיחְזוּר יִשְׂרָאֵל
בַּתְּשׁוּבָה בְּסוֹף גְּלוּתוֹן].

עַר וּוַעַט 'מַחְזִיר בַּתְּשׁוּבָה' זִיין דַּעַם כָּלל יִשְׂרָאֵל, דִּי וְוָאָס זַענַעַן נֶאָר רֹאוּי [לזוּה],
זִי זַענַעַן נִישֵׁט אִינְגַּאנְצֵן אָפֶגַעֲרִיסֵן פֹּונַעַם שׁוֹרֶשׁ, זִי גִלִּיבֵן אָז ס'אִיז דָּאָ אֵן
בְּאַשְׁעַפֶּר, אֲוֹן זִי 'זוֹכֵן' זִי 'וּוִילֵן' זִיין אִידֵן, נֶאָר דִּי כּוּחֹת הַיִּצָּר אִיז שְׁטאַרְק, לַעֲתִיד
וּוַעַט מַעַן אֲלַע [מַחְזִיר זִיין בַּתְּשׁוּבָה], דִּי אֲלַע וּוַעֲלֵן תְּשׁוּבָה טוֹן.

כ

וְאֵם מִתְחִילִין בַּתְּשׁוּבָה כַּעַת, דִּינֵן עַל שֵׁם תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה דַּלְעִיד

יְהִיָּה אִיךְ שִׁיחְיָה, אֵן אִיד אָז מ'הִיבִט אֵן [לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה כְּפִי עֵרֶךְ הַמַּצֵּב דַּעַת], אִיז מַעַן
דָּאָךְ דִּן עַל שֵׁם הַעֲתִיד [שֶׁאִז יוֹסִיפוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה וּגְמוּרָה, וְלִכֵּן נִיצוּלִין מִן הַעוֹנֶשׁ ע"י
הַתְּשׁוּבָה שְׁעוּשִׁים].

וִידוּעַ דַּכְּתִיב בַּפִּרְשָׁת שְׁמוֹת (ג, יא) וְיֹאמַר מֹשֶׁה וְגו' מִי אֲנִכִּי וְגו' וְכִי אוֹצִיא וְגו', פִּירֶשׁ רִשׁ"י בַּאֲזִיזָה זְכוּת
אוֹצִיאִים, וְהַשִּׁיב לוֹ ה' בְּהוֹצִיאָךְ אֵת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן וְגו', בּוֹכּוֹת שְׁעִתִּידִין לִקְבֹּל הַתּוֹרָה. וְכוּדֹאִי אִין
הַכוּוּנָה בּוֹכּוֹת "הַקְּבִלָה" בְּהַר סִינִי לְבַד, שְׁהָרִי עַל זֶה הָיָה פִּתְחוֹן פֶּה לְהַמְשִׁיטִים לּוֹמַר שִׁקְבִּלוּהוּ בַּאֲוֶנֶס וְכוּ',
אַל עַל כִּרְחַךְ הַכוּוּנָה בִּשְׁבִיל הַקְּבִלָה בְּרָצוֹן וּבַחֲפֶץ בַּאֲוֶתוֹ הַיּוֹם שֶׁאִמְרוּ אָף אֲנִי עֲמַדְנוּ בְּסִינִי וְכוּ'. וְעַל כָּל פָּנִים
מִזֶּה נִשְׁמַע שֶׁהַקְּבִלָה דֵּן אֵת הָאָדָם לְזְכוּת לְפִי שְׁעִתִּיד לְהִטִּב מַעֲשֵׂיו לְאַחֵר זְמַן מְרוּבָה.

וְהוּא שֶׁאִמְרָה לָהֶם מֹשֶׁה אַחֵר הַקְּלָלוֹת לְפִיִּסֶם, אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְעֵינֶיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו'
וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְגו', פִּירֹשׁ, לְמַה עָשָׂה ה' כָּל זֶה, בַּאֲזִיזָה זְכוּת, עַד הַיּוֹם הַזֶּה, הֵינּוּ הַיּוֹם הַזֶּה וְכוּ',
שְׁעִתָּה יֵשׁ לָכֶם לֵב לְדַעַת וְכוּ' שִׁיציָאֵת מִצְרַיִם וְהַמִּסֹּת הַגְדֹּלוֹת הִיוּ בִּשְׁבִיל הַעֲתִיד, אַחֵר זְמַן רַב שֶׁתִּקְבֹּלוּ
הַתּוֹרָה בְּיוֹם הַזֶּה בְּרָצוֹן, כִּמּוֹ כֵּן אֵל תִּפְחָדוּ מִהַקְּלָלוֹת, שֶׁהִרְבָּה הַכַּעֲסָתָם וְהָיָה אַתֶּם נֶצְבִּים הַיּוֹם בְּלָכֶם וְגו'
בִּשְׁבִיל לְעַבְרָךְ לַעֲתִיד בְּכִרִית ה' אֱלֹקֶיךָ וְגו' לְמַעַן הָקִים אֶתְךָ הַיּוֹם דִּיקָא, לוֹ לָעַם, בִּשְׁבִיל וְהוּא יִהְיֶה לָךְ
לְאַלְקִים, לַעֲתִיד, וְהִבֵּן.

ט' בְּרַמְבַּ"ם הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה (ז, ה): כָּל הַנְּבִיאִים כּוֹלֵן צוּוּ עַל הַתְּשׁוּבָה, וְאִין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֲלַא בַּתְּשׁוּבָה, וְכִבֵּר
הַבְּטִיחָה תּוֹרָה שְׁסוֹף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוֹף גְּלוּתוֹן וּמִיד הֵן נִגְאָלִין שְׁנֹאמַר וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים
וְגו' וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ, וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ [אֵת שְׁבוּתְךָ] וְגו'.

וּבַהֲלָכוֹת מַלְכִּים (יב, ב) כֹּתֵב: יִרְאֵה מִפְּשׁוּטֵן שֶׁל דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים, שְׁבַתְחִילֵת יְמוֹת הַמִּשְׁחָה יְמוֹת מַלְחַמַת גּוֹג
וּמִגּוֹג, וְשִׁקְדוּם מַלְחַמַת גּוֹג וּמִגּוֹג יַעֲמוּד נִבְיָא לְיִשְׂרָאֵל וְלַחֲכִין לָבֶם, שְׁנֹאמַר (מַלְאכִי ג, כג) הִנֵּה אֲנִכִּי שְׁלַח
לָכֶם אֶת אֱלִיָּה וְגו'. וְאִינוּ כֵּן אֵל לְטֹמָא הַטְּהוֹר, וְלֹא לְטֹהַר הַטְּמֵא, וְלֹא לְפַסּוּל אֲנָשִׁים שֶׁהֵם בַּחֲזָקָה כְּשֵׁרוֹת, וְלֹא
לְהַשְׁכִּיר מִי שֶׁהוּחָזָקוּ פַּסּוּלִין, אֲלַא לְשׁוּם שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שְׁנֹאמַר (שֵׁם כד) וְהַשִּׁיב לָב אָבוֹת עַל בְּנֵים.

כא

והראיה דאפילו לרעה שאין דנין על העתיד, מ"מ אם התחילו בדבר שפיר דנין על העתיד, וכל שכן לטובה דנין על שם העתיד כשמתחילין בתשובה

אפילו לרעה חלילה [הוא כך, שאף דהכלל הוא דאין דנין לרעה על שם העתיד, מ"מ אם כבר 'התחילו' בדבר העבירה, אז שפיר דנין גם על שם העתיד]. ביי ישמעאל שטייט דאך אויך אז מ'איז 'נישט' דן על שם העתיד, אָבער וויבאלד ס'האָט זיך שוין 'אַנגעהויבן' איז מען שוין דן דאָס 'עתידות'.

[ונכל שכן 'לטובה', שאם מתחילין לשוב עתה, דנין על שם העתיד שישוּבו אז בתשובה "שלימה" כראוי].

כב

ונמצא שלא עשה פלסטר מדבריו, דהתוכחה נאמרה רק למי שאינו שב

א איד אז מען 'הייבט נאָר אָן', מ'האָט 'הרהורי תשובה, איז נישט קיין וואונדער "ולא עשה אתכם כליה". [ונמצא דבמה שאמר להם כך לא עשה בזה פלסטר מדבריו, כי התוכחה הוא כשאין שבין כלל, אבל כששבים בתשובה אז ניצולין מעונשים הקשים של כליה ח"ו].

כג

ומה שהוצרך משה לפייסן אף ששבו בתשובה,

כי עדיין נתייראו ממה שאין תשובתם בשלימות גמור כמו התשובה דלעיתיד שהוא תשובה השלימה

נאָר וואָס'זשע דען [לבאר אם כן למה 'נתייראו' ישראל ולמה הוצרכה לנחמה, יש לבאר כין די "נחמה" איז 'דאָך' געווען, ווייל זיי האָבן מורא געהאָט [שאין תשובתם כראוי], ווי דער אמת איז ברויך מען דאָך טון תשובה "שלימה", דאָס [התשובה שבזמן הזה] הייסט דאָך נאָכנישט קיין רעכטע תשובה.

אזוי ווי דער בעל עקידה (בפרשתן, שער ק) זאָגט^{כא}, און נאָך אַנדערע מפרשים, ס'שטייט (כא ל, ב-ג) [וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל וְגו'] וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ, און דערנאָכדעם שטייט 'נאָכאַמאַל' (שם, ח) וְאַתָּה תִּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְגו'.

^כ עיין בס"ג צו-שושן פורים תשי"ד, וז"ל: בן סורר ומורה איז נהרג על שם סופו, מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב (סנהדרין עא: וברש"י פ' תצא). פרעגן דאָך אלע די קשיא, אָמער מ'איז דאָך נישט דן על שם העתיד נאָר באַשָׁר הוא שָׁם (וירא כא, יז), ביי ישמעאל'ן האָט מען דאָך אויך געזאָגט [מלאכי השרת שקטרגן מי שעתיד להמית את בניך בצמא וועסטו אים היצט העלפן?], האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, אָבער היצט איז ער אַ צדיק או רשע, באַשָׁר הוא שָׁם איז ער אַ צדיק (כדאיתא בב"ר נג, יט), פאָרוואָס דען איז בן סורר ומורה נהרג על שם סופו. איז דאָ דער מזרחי (תצא כא, יח) און דאָס רוב פון די מפרשים גענטפערן, ס'איז אַ חילוק, דאָרטן ביי ישמעאל'ן באַשָׁר הוא שָׁם ווייל ס'איז נאָכנישט געווען קיין שום התחלה פון דעם וואָס ס'קומט נאָך, וואָרן ער איז נאָך דעמאָלטס געווען נאָך אַ צדיק געווען אינגאנצן, אָבער אַ בן סורר ומורה ער הייבט דאָך שוין אָן צו טהון די מעשים וואָס מ'ווייסט אַז ס'ברענגט צו דעם [שיתחייב מיתה בסופו], און אַז מ'האָט שוין 'אַנגעהויבן', דאָרט וואו ס'האָט זיך אָנגעהויבן דעם וואָס ס'קומט נאָך, דאָרט קוקט מען שוין יא על שם סופו, ס'האָט זיך שוין היצט אָנגעהויבן.

^{כא} בספר עקידת יצחק בפרשתן (שער ק, שער התשובה) וז"ל: וזה הענין עצמו הוא שכתבו משה רבינו בכאן בענין התשובה, כאשר ימצאו בה בעולם החולשה והתיעוב שאתה מוצא, שהוא הקדים התשובה באמרו וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹקֶיךָ וְגו'. וסמך ליה גאולה באמרו וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגו'. ואחרי גאולה תשובה, כמו שנאמר וְאַתָּה תִּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְגו'. ואחר התשובה השנית תוספת טובה גאולה, במה שאמר וְהוֹתִירְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָךְ וְגו'. ואחרי כן תשובה יותר חזקה, במה שאמר כִּי תִשׁוּב אֶל ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ. והכוונה כי בהיותם שם בחולשתם בארצות אויביהם, לא יעזבו אל הרפיון והחולשא זכר, אבל התחזקו בכס בהיותכם בחולשתכם להתחיל "התחלה מה" מהטיוול ומהעזר, במה שתתעוררו לשוב אליו ולשמוע בקולו, ככל אָשֶׁר אָנֹכִי מְצֹוֶה הַיּוֹם אֹתָהּ וּבְנֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, לפחות תהיה השמיעה ברצון ובאות נפש, עם שהמעשים לא יוכלו להיות שְׁלֵמִים, בהיותכם תחת עול הכותים, אבל תתחזקו כפי היכולת.

[ועיין בדברי רבינו בדרשת הושענא רבה תשכ"ה (ובדברי יואל לה"ד סוף אות כה), ויואל משה (א, מא)].

ווייל דעס וועט מען הערשט זען [נאָכדעם] אַז די 'פּריערדיגע תשובה' איז נאָכנישט געווען [כהוגן], און מ'דאַרף 'הערשט' טון תשובה שלימה.

כד

והפּיוס היה דאָף שאין התשובה בשלימות הגמור, מכל מקום אם יש לאדם "לב נשבר" ומשתוקק ורוצה לשוב בתשובה, השי"ת מרחם עליו ומצילו מן הפורעניות

על כל פנים האָט ער זיי מנחם געווען, דאָס [הקללות] איז אַלעס נאָר חלילה אַז מ'זוכט גאָרנישט קיין דרך התשובה, חלילה מ'זוכט נישט בכלל קיין תשובה. אָבער אַז מ'האָט אַ צובראָכן האַרץ פאַר'ן באַשעפער, מ'ווייל טון תשובה, מען 'זוכט' [לעשות תשובה], מ'העט 'גערן' געטון תשובה שלימה [נאָר די כוחות היצר איז שטאַק (לשון רבינו באות יט)], האָט שוין הקדוש ברוך הוא רחמנות [ומעכב העונשים], ער העלפט אידן.

השגחתו תמיד על ישראל להושיע להשכים אליו, אף שלפעמים הוא בהסתר

אפילו ווען ס'איז גאָר בהסתר^{כב}, אָבער די ישועה, די השגחה פונעם בורא כל עולמים, איז אַלץ דאָ אויף אידן.

כה

דאָס איז געווען די נחמה, הרבה הכעסותם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה [מפני שהתחלתם לעשות תשובה], זעט עטץ דאָך [שהקב"ה מרחם עליכם, וכמאמר הכתוב] וְהוּא יַפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנֹתָיו [תהלים קל, ח].
פּי עֵמָךְ הִסְלִיחָה לְמַעַן תִּתְּנָה (שם, ד), ווי דער רמב"ן זאָגט^{כג} [שהסליחה והמחילה מן השי"ת הוא עזר וסיוע לבני האדם לעבודתו ויראתו, שע"ז לא יתייאו לאמר הן אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא, ומיד תהיה מדת הדין מתוחה כנגדינו ח"ו].
 אַז מען 'זוכט' [לעשות תשובה], אפילו מ'קאן גאָרנישט טון קיין תשובה "שלימה", איז עס אויך מציל פון כָּלִיָּה.

^{כב} עיין בס"ג שבת חוה"מ פסח תשכ"ז וז"ל ק:

בהסתר בתוך הסתר איז דאָ טאָקע ווייטער די שכינה הקדושה צווישן אידן, אַז נישט העט נישט געקאָנט פועל'ן קיין תשובה, נאָר אידן אַז מ'טוט תשובה קומט עס פאַר'ן בורא כל עולמים בדרך הסתר, די תשובה גייט אויך בדרך הסתר, אָבער על כל פנים ס'מוז זיין [התשובה].

איבערדעם, על פּי אַין אַלקי בְּקִרְבִּי מִצְאוֹנִי הִרְעוֹת הָאֱלֹהִים דאָס טאָר מען נישט זאָגן!
 וואָרן דעמאָלטס קען ער נישט קיין תשובה טון, וואָרן אַז פּי אַין אַלקי בְּקִרְבִּי אַין דאָך אַין מחילת העון, דעמאָלטס איז נישט גוט, נאָר מ'דאַרף צו וויסן וואָנדי הִסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנַי (לא, יח).

ס'איז נישט פאַרהאַנדן [קיין יאוש], ווי גרויס דאָס גלות איז, ווי גרויס דער הִסְתֵּר בְּתוֹךְ הִסְתֵּר איז, דער בורא כל עולמים איז אַלץ צווישן אידן, מ'טאָר זיך נישט מִיֵּאֵש זיין!

נאָר מ'דאַרף טון תשובה שלימה, מ'דאַרף כל ימיו זיין בתשובה, חלילה אַז מ'האָט עפעס פּוּגם געווען מ'זאָל פאַררעכטן, אזוי אַרומער קאָן מען זיין אַ איד.

פּי עֵמָךְ הִסְלִיחָה לְמַעַן תִּתְּנָה, אזוי ווי דער רמב"ן זאָגט [בפתיחתו לספר דברים] דורך סליחת העון קאָן מען בלייבן ביי יראת שמים, אַז נישט חלילה חס ושלום איז עס אַ יאוש און דאָס טויג נישט. [ועיין זה גם בס"ג תשא תשכ"ז, עיי"ש באורד].

^{כג} הרמב"ן [בפתיחה לספר דברים] כתב וז"ל: וטרם שיתחיל [משה ספר דברים] בביאור התורה, התחיל להזכירם ולהזכיר להם עֲוֹנוֹתֵיהֶם, כְּמָה יִמְרוּהוּ בְּמִדְבָּר, וכמה התנהג עמהם הקדוש ברוך הוא במדת הרחמים, וזה [=הטעם דין] להודיע חסדיו עמהם. ועוד [טעם דין] שיוכיחם בדבריו, שלא יחזרו לקלקולם, פֶּן יִסְפוּ בְּכָל חַטָּאתָם. ולחזק לבם, בהודיעו אותם כי במדת רחמים יתנהג עמהם לעולם. שלא יאמר אדם, לא נוכל לרשת את הארץ כי אין אדם אשר לא יחטא, ומיד תהיה מדת הדין מתוחה כנגדנו ונאבד, ולכן הודיעם משה רבינו כי הקדוש ברוך הוא רחמן מלא רחמים, כי הסליחה והמחילה ממנו יתברך סיוע ועזר לבני אדם בעבודתו, וכענין שאמר הכתוב [תהלים קל, ח] פּי עֵמָךְ הִסְלִיחָה לְמַעַן תִּתְּנָה.

כו

עצם הדבר מה שנתיראו ישראל, הועיל להם שהצילם ה' מן הכליה

אָבער על כל פנים איז דאָס שוין אַ נחמה, וואָס אידן זענען געווען 'צובראָכן', זיי זענען געווען 'דערשראָקן' [שהוריקו פניהם, ושבּו בתשובה כפי ערכם. ובוה פייסס וניחמם משה] אַז מיט דעם אַליין ווערט שוין אויפגעהאַלטן [=נתעכב] דערפון די קללה, דער בורא כל עולמים איז מציל. איז דאָס טאַקע אַליין די נחמה, דעם וואָס מען 'מאַכט מיט' [שעוברין צער היראה והפחד].

כז

ומשה רבינו הראה להם כי הקללות הם רק להחוטאים ברצון ואינם שבים כלל, אבל אם עושין תשובה גורמין בזה שהקב"ה יאמר שאין האשמה על ישראל רק על היצ"ר

ער האָט זיי דאָ געוויזן אַז דאָס האָט מען נאָר געגעבן די אַלע זאַכן [התוכחות], חלילה אַז מ'טוט נישט [קין תשובה כלל] און מ'זינדיגט חלילה ברצון. אָבער אַז מ'טוט דערנאָך תשובה ... [בוה גורמים, אַז] דער בורא כל עולמים זאָגט וואָס הָרַעַתִי (מיכה ד, 1), זה יצר הרע^{כז}, ווי דער זרע קודש איז מסביר^{כח}, ער איז מסביר דאָ [בפרשתן] באריכות ...

^{כז} בגמרא (ברכות לב.): אמר רבי חמא ברבי חנינא, אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל, חד דכתיב (מיכה ד, 1) וְאֶשֶׁר הָרַעַתִי, וחד דכתיב (ירמיה יח, 1) הִנֵּה כוֹחֵמִר בְּיַד הַיּוֹצֵר כֵּן אֶתֶּם בְּיַדִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל, וחד דכתיב (יחזקאל לו, כו) וְהִסְתֵּיתִי אֶת לֵב הָאָדָם מִבְּשָׂרָם וְנִתְּתִי לָם לֵב בָּשָׂר. - ופירש רש"י, דכתיב וְאֶשֶׁר הָרַעַתִי. רישא דקרא אספה הצלעה והנדהה אַקְבֵּצה וְאֶשֶׁר הָרַעַתִי, אני גרמתי להם שבראתי יצר הרע. אלמלא שלש מקראות הללו. שמעידין שיש ביד הקדוש ברוך הוא לתקן יצרנו ולהסיר יצר הרע ממנו. נתמוטטו. רגלינו במשפט, אבל עכשיו יש לנו פתחון פה, שהוא גרם לנו, שברא יצר הרע.

^{כח} בזרע קודש בפרשתן (עה"פ ושב ה) וז"ל: ק"ו: וְאֶלְקִיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וגו'. דהנה כשאדם שב בתשובה ומתחרט מאוד על מעשיו הרעים שעשה עד עתה, וזה ידוע שכל מה שהאדם עושה למטה, גורם כן למעלה בעולמות העליונים, דבאתערותא דלתתא אַתְּרָר לעילא, וכמו שפירשו ז"ל [בשם הבעש"ט הק'] על הפסוק (תהלים קכא, ה) ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ, שכביכול כמו הַצֵּל שכל מה שהאדם עושה נראה כן מעשה זה בצל, כן גורם האדם במעשיו כביכול לו יתברך, ועל דרך זה פירשו הצדיקים ז"ל (מאור עינים פ' מטות, קדושת לוי פ' מצורע) דע מה למעלה "ממך" (אבות פ"ב מ"א), שמעמך תוכל לידע מה למעלה, כי הכל תלוי בהאדם, שנתן בו השי"ת הכח הזה לעורר בכל מעשיו למעלה, ולכן כשאדם עושה תשובה גורם תשובה למעלה, על דרך שאמרו ז"ל (ברכות לב.) שהקב"ה מתחרט על בריאת היצר הרע, ואומר וְאֶשֶׁר הָרַעַתִי.

ונביא זה על דרך קישל קישל, שנתן לבנו החביב עליו, סבין לשחוק בו, ובוה יגיע שעשוע ותענוג לבנו משחוק זה, ובנו בסכלותו לא סגר הסבין בנפנו, רק פתחו וחתך בו ידו והיה לו צער גדול, וכשרואה אביו הצער של בנו יש לו גם כן צער גדול, מזה שיש לבנו צער וכאב, חרץ מזה מצטער אביו על שהוא בעצמו גרם לבנו הצער הזה, בנתנו לבנו הסבין, אף שבאמת היה כוונת האב לטובת הבן, מכל מקום מתחרט האב על זה שנתן לו דבר שנמשך מזה צער לבנו.

כן על דרך זה הקב"ה ברא היצר הרע לטובת האדם כידוע, רק שהיה צריך האדם לסגור התאוות וכוחות היצר הרע, ואז היה היצר הרע לטובתו כידוע, וכשלא עשה כן האדם, והגביר על עצמו את היצר הרע וקלקל לעצמו, אומר השי"ת, וְאֶשֶׁר הָרַעַתִי, ומתחרט על בריאת היצר הרע, כשרואה שמצטער האדם מאוד ומאוד על מעשיו לא טובים מפאת היצר הרע, ואומר השי"ת כביכול מה עשיתי שבראתי דבר כזה שיומשך מזה צער גדול לבני, שמתחרט ומסגף את עצמו בתשובה וחרטה כל כך ואוכל את בשרו כמעט, מגדול צערו על עוונותיו, ועל ידי זה כשהשי"ת אומר כן ומתחרט על בריאת היצר הרע, מזה נתבטל כח היצר הרע והסטרטא אחרא ונמחה מן העולם, כמו האדם שעל ידי החרטה מוחה פשעיו וחטאותיו, כיון שמתחרט עליהם, שנוח לו שלא עשאו, כן נמחה היצר הרע על ידי חרטתו יתברך שנתן לבנו היצר הרע, ואומר כביכול שנוח לו שלא עשאו.

וזהו שנאמר וְשֵׁב ה' אֶלְקִיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ, על ידי תשובתך יעשה הקב"ה גם כן תשובה כנ"ל, ויגאלינו מיד היצר הרע ומתחת יד האומות העולם, שהם כח הסטרטא אחרא, ונזכה לעבדו יתברך, כמו שכתב הבעל הטורים, [ומל ה' אֶלְקִיךָ] אֶת לִבְךָ וְאֶת לִבְךָ וְרַחֲמֶיךָ גִּמְטְרִית ז"ה לִימוֹת הַמְּשִׁיחִי עִם הַכּוֹלָל, אז יהיה העבדות בשלימות, וזהו שנאמר מתחילה, וְשֵׁב עַד ה' אֶלְקִיךָ וְשִׁמְעָתָ בְּקִלּוֹ, אם כן כבר כתיב שנעשה תשובה, ואח"כ אמר וְשֵׁב ה' אֶלְקִיךָ את וגו' מל' ה' אֶלְקִיךָ וגו', כי אי אפשר לבוא לשלימות התשובה רק על ידי עזרתו יתברך, כנ"ל בשם בעל הטורים, שאז נזכה לעבדו יתברך בשלימות הראוי במהרה בימינו. [ע"כ מורע קודש].

כח

עוד הקדמות לביאור קושיא ג, וקושיא ה
(עד אחר אות לז)

ביאור הפסוק הנסִתֶּרֶת לַה' אֱלֹהֵינוּ

[ולהלן בפרשתן], דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט (כאן כט, כח) "הַנְּסִתֶּרֶת" לַה' אֱלֹהֵינוּ, [לאחר שנאמר כאן יעודים של אזהרת עונשים. והכוונה כין דאָס אַליין איז אַ נחמה, דער "הַנְּסִתֶּרֶת", ווייל אין דעם ליגט, 'בהסתֶּר' ליגן די צירופים [שכולם ברכה], ליגט בלויז ברכות [באותן 'האותיות' של אזהרות העונשים], די צירופי אותיות אַז ס'זאל נהפך ווערן לטובה די קללות. (וכמבאר לעיל אות יב).

(ועיין עוד ההמשך להלן אות לה, בביאור הלשון הנִסְתֶּרֶת "לה' אֱלֹהֵינוּ")

כט

הקדמה מדברי הישמח משה

בצדיקים גדולים שיש להם השראת השכינה, אדרבה יש מעליותא אם נאמרים ברכות טובות באופן שמעוטף בלשון הנראה לסתם בני אדם כקללות ח", כי המקטרג אינו יודע לקטרג על זה כיון שנראה לו כקללות, וגם אין חסרון במה שאין מכניסי התפילה יודעין להביא הברכה והתפלה לפני ית"ש, שהרי השכינה שורה עמו במחיצתו

די גמרא זאָגט אין מועד קטן¹² (דף ט.ו), ער האָט געזאָגט רבי שמעון בן יוחאי [לבנו רבי אלעזר], אנשים הללו אנשי צורה הם [אנשים גדולים] זיל לְגַבִּיהֶוּ דְּלִיבְרַכּוּךָ [לך אליהם

ועיין בדברי רבינו בדרשת הושענא רבה תשי"ד (לשון קדשו אות יט-כג). [וע"ע בדברי יואל לסוכות אות נון].

ועיין בס"ג שמות תשכ"ז (דברות קודש לשוכבי"ם ח"ה, עמוד קפט) וזל"ק: ס'שטייט דאָך ווען אידן טוען תשובה זאָגט דער בורא כל עולמים הִרְעֵיתִי שבראתי את היצר הרע, ווי ס'שטייט אין זרע קודש (פרשת נצבים) וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ, אַז דער בורא כל עולמים טוט אויך תשובה, מיט די תשובה פון אידן, ער זאָגט הִרְעֵיתִי שבראתי את היצר הרע.

אז אידן מ'צוברעכט זיך דאָס האַרץ פאַרן בורא כל עולמים, מ'קוקט זיך אָן מ'איז ממש כמעט ווי אַן אונס, מ'איז באַפאַנגען, וויפיל אידן איז דאָ וואָס ס'טוט זיי אמת'דיג וויי דאָס האַרץ, זיי העטן געוואָלט זיין 'אידן' [כרארן], זיי העטן געוואָלט תשובה טון, זיי העטן געוואָלט נזהר זיין מכל הרהור ועון, זיי העטן געוואָלט נזהר זיי, אָבער די כחות הטומאה דאָס גרויס התגברות, מ'געפינט זיך, מ'קוקט זיך אָן אַסאך מאָל כמעט ווי אַן אונס.

[ורבינו ממשיך שם]: אָבער דער אמת איז, אַז מ'זאל אמת'דיג [בעטן], אַז מ'בעט השם יתברך 'בתורה ובתפלה', מ'איז זיך מתחזק, מ'איז זיך מתחזק און מ'האָפֿט צום באַשעפֿער און מ'בעט דעם בורא כל עולמים, [דעמאָלט] העלפט דער בורא כל עולמים [און] מ'ווערט ניצול [מידי חטא]. טאָקע קיין אַנדערע עצה איז נישטאָ, קיין אַנדערע כוחות אנושיות איז נישטאָ, די גמרא זאָגט דאָך אַזוי (סוכה נב. וקידושין ל:): אלמלא [הקב"ה] עוזרו לא יכול לו. אָבער דער אמת דער יצר הרע [ער אַליין] ווייסט דאָך זיינע כוחות, אַז ס'איז גאַרנישט מעגליך מיט די כחות אנושיות [להתגבר עלין], עכל"ק.

¹² בגמרא (מו"ק ט.ו) רבי יונתן בן עסקמי ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים בי רבי שמעון בן יוחי וכו', אמר ליה [רשב"י] לְבָרְיָה [רבי אלעזר], בני אדם הללו אנשים של צורה הם [אנשים גדולים], זיל גביהון דליברכוך וכו'. אמרו ליה [לרבי אלעזר], יְהֵא רָעוּא דְּתוֹרָע וְלֹא תְּחַצֵּד, תְּחַצֵּיל וְלֹא תִּפְסֹק, תִּפְסֹק וְלֹא תְּחַצֵּיל, לִיחְרוב בִּיתְךָ וְלִיתּוּב אוּשְׁפִּיזְךָ, לְכַלְכֵּל פְּתוּרְךָ, וְלֹא תִּחְזֹז שְׂתֵּא תִּתְקַא. [נהפידוש הפשוט הוא: יהי צעון שתודע ולא תקעור, תביא סחורה ולא תמכרנה, תוציא מעות על סחורה במקום אחר ולא תצליח להביאה לכאן ולמכרה, ביתך הקבוע יחרב ומקום אכסניא שלך תתישב (דהיינו שישב בדירת ארעי), שולחנך יהיה מבלבל, ולא תראה שנה חדשה].

כי אתא לגבי אבוב (נכשבא אצל רשב"י), אמר ליה, לא מבעיא דברוכי לא בירכן, אבל צעורי צעורן וכו'. אמר ליה [רשב"י]: הנך כולהו ברכתא נינהו. תִּרְעָ וְלֹא תְּחַצֵּד, תוליד בניס ולא ימותו. תְּחַצֵּיל וְלֹא תִּפְסֹק, תְּחַצֵּיל וְלֹא יִמּוּתוּךָ בְּנֵךְ דְּלִיפְקֵן [תכניס כלות לביתך ולא יצאו, דהיינו שלא ימותו בעליהם שהם בניך באופן שהם יחזרו לבית אביהם]. תִּפְסֹק וְלֹא תְּחַצֵּיל, תוליד בְּנָתָא וְלֹא יִמּוּתוּ גּוֹבִרְיֵיהּ וְלִיחְדָּרוֹ לְחִיָּדָא [נשכנותיך לא יחזרו אליך על ידי מיתת בעליהם]. לִיחְרוב בִּיתְךָ וְלִיתּוּב אוּשְׁפִּיזְךָ, דהאי עלמא אושפיזן וההיא עלמא ביתא, דכתיב (תהלים מט, יב) קִרְבָּם בְּחֵימוֹ לְעוֹלָם, אל תְּקִרֵי קִרְבָּם אלא קִרְבָּם [והכוונה שכינתו הקבוע דהיינו קברו יהיה ירק, וידור לאורך ימים בדירתו הארעי שבעולם הזה]. לְכַלְכֵּל פְּתוּרְךָ, בבני ובנחא [שיהיה לך בניס ובנות שיכלבלו השולחן], וְלֹא תִּחְזֹז שְׂתֵּא תִּתְקַא, דלא תמות אתך ולא תנסב איתנא אחריתי [שלא תמות אשתך וממילא לא תצטרך לינשא אחרת ולא יהיה לך עוד "שנה ראשונה"].

כדי שיברכוך]. און מ'האָט אים גאָר צוזאַמגעשאַלטן, [שאמרו לו] יְהֵא רַעוּא דְתַזְרַע וְלֹא תִתְצַד וכו', ווי די גמרא זאָגט.

דערנאָך איז ער געקומען צונעם פּאָטער [רשב"י], האָט ער אים דערנאָך געגעבן צו פאַרשטיין אַז דאָס איז בלויז "בְּרָכוֹת", און ער האָט אים 'אויסגעטייטש' יעדעס וואָרט.

ל

איז דאָך די קשיא, א] פאַרוואָס האָבן זיי עס געדאַרפט עפעס צו זאָגן אויף 'אַזאַ אופן' אַז מ'זאָל [דערנאָך עס] דאַרפן 'אויסטייטשן' [לטובה, והלא היו יכולים לומר להדיא בלשון ברכה הניכרת].

ב] און וואָס איז דאָס לשון "אנשי צורה" הם.

לא

זאָגט דער ישמח משה¹², לעולם איז פאַרהאַנדן ברכות [וואָס זענען] 'אַפּענע' ברכות, און ס'איז פאַרהאַן ברכות וואָס זענען 'בהסתר', ברכות וואָס זענען 'אינגעהילט' אין קללות.

זאָגט ער, יעדע זאָך [כל אופן של ברכה], אַז דאָס האָט אַ 'מעלה' און ס'האָט אַ 'חסרון'.

[ובברכות הנסתרים יש בזה] אַ "מעלה", אַז די 'מקטריגים' ווייסן נישט וואָס אין דעם ליגט, [וממילא] קען מען נישט מקטרג זיין דערויף.

און אַ "חסרון", אַז אפילו די שלוחים [מלאכי רחמים] די וואָס זענען 'מכניסי תפילות', די וואָס זיי ברענגען די דיבורים פאַר'ן בורא כל עולמים, ווייסן אויך נישט וואָס דאָס איז, ווייסן זיי דאָך נישט צו ברענגען דאָס צום בורא כל עולמים [בשמי מרום לפניו מן הפרגוד כדי שיתקבל התפילה].

אַבער דאָרטן וואו ס'איז דאָ השראת השכינה, מ'דאַרף נישט קיין שלוחים די 'מכניסי תפילות', מ'קען דאָך זאָגן די תפילה פאַר'ן בורא כל עולמים אליין [ששכינתו שורה שם במקום המתפלל, ונמצא שאין כאן חסרון של ברכות הנסתרות רק המעלה שלהם בלבד, ואם כן ממילא] איז בעסער אויף אַזאַן אופן, דער 'מקטרג' פאַרשטייט נישט, ס'איז אַז קיינער ווייסט נישט - אפילו די מלאכים - וואָס אין דעם ליגט.

¹² בישמח משה (פרשת במדבר): לפרש המאמר אנשים הללו בעלי צורה הם, זיל גבייהו דלברכוך וכו'. על פי דאיתא דברכה ותפלה בהסתר, עדיף מצד זה שלא יהיה קיטרוג, וכמ"ש התוספות במסכת ברכות (ג. ד"ה וענין) הטעם דלכך ניתקן הקדיש בלשון תרגום, עיין שם. מיהו זה יתכן לפי מה שפירשו המפרשים דהמלאכים אינם יודעים מחשבות וכו', טוב יותר ברכה בהסתר, דהרי נראה כקללה והוא ברכה במחשבה, דאז אין קיטרוג, דהא המקטרג אינו יודע שיש כאן ברכה שיקטרג עליו, ואם יקטרג ויאמר יהיה כדבריו וכו', הלא באמת ברכה הוא, וישיב לו הש"ת אקיים כמאמרך דיתקיים כאשר דיבר זה האדם, וממילא בא הברכה, והבן זה. אך אַלְהֵי יָקוֹן בָּה (ע"י ר"ה יו. וברשי"ש שם), דאם כן אין "מלאכי השרת" נזקקין לה להכניס התפלה והברכה, דשורש ויסוד הברכה היא תפלה שמתפלל על זה האדם שיהיה לו כך וכך, ואם כן אין מכניסין מלאכי רחמים הממונים על התפלה להכניס, כיון דסוברין דקללה הוא וכו'. אך במקום ד"שכינה" שורה על המברך, אין צריך "למלאכים" מכניסי התפילה, וכמו שחירצו בגמרא (שבת יב:) שאני חולה דשכינה עמו וכו'. והנה בעלי צורה, היינו [יש להם] צלם אלקים "ושכינה שורה עליהם", וכיון הדעד עליהם רבי שמעון בן יוחאי כן, האמינו בדבריו דבאותה שעה השכינה אצלם וכו', לכך ברכו אותו בלשון הסתר, שהוא טוב מצד שאין קיטרוג, ולא יזיק מה שמלאכים לא יודקו, דהא אין צריך למלאכים.

איבערדעם זאָגט דער ישמח משה, טייטשט ער אנשים הללו "אנשי צורה" הם [דהיינו שיש להם צלם אלקים], ממילא דאָרטן איז דאָ "השראת השכינה", זיל לגבייהו דליברכוך, זיי וועלן דיך קאָנען בענטשן אויף 'אַזאַין אופן' וואָס ס'איז באַהאַלטן פון די מקטריגים.
[עד כאן דברי הישמח משה].

לב

[השלמת ענינים הנצרך לקישור ומילוי הדרוש]^כ

הצדיקים בתפלתם "מהפכים" מדת הדין לרחמים, דהיינו שמהפכים צירופי האותיות לצירוף שכולה ברכה [ולפי האמור לעיל בענין המדרש שאם זכיתם אני 'הופך' לכם קללה לברכה, דהכוונה שהאותיות מצטרף לצירופים האמתיים שכולם ברכה, יש להוסיף על דברי הישמח משה, דבמקום השראת השכינה שהתפלה בא מיד לפניו ית"ש בלא שום מלאך הממוצע, אז גם הקלות מתהפכים לברכה, על ידי שהאותיות מצטרפים כפי שורשם האמיתי שכולם ברכה.
ועל דרך זה יש לפרש גם כן ענין מה שהזכירו חז"ל בכמה מקומות שעל ידי תפילת הצדיקים הם "מהפכין" מדת הדין למדת הרחמים, דהכוונה גם כן על דרך הנזכר, שהם פועלין 'להפוך' צירופי האותיות של הדין לצירופים אחרים שהם רחמים וחסדים].

לג

על ידי "לב נשבר" 'מהפכין' מדת הדין למדת הרחמים

מיט דעם ענין קען מען פאַרשטיין, אַז מ'האָט אַ צובראַכן "האַרץ", איז מען "מהפך" מדת הדין למדת הרחמים. נכי אין המקטרג יודע מזה, כי הוא רק ענין מחשבה שבלב ולא בדיבור, וממילא תפלתו מקובלת, ומתהפך הכל לרחמים וחסדים].

לד

התחלת ביאור קושיא ג

בין לצדיקים ובין לרשעים יש להם כך "להפך" המדה, כי הצדיקים מהפכים מדין לרחמים, והרשעים להפוך ח"ו [ובזה נבוא לביאור הפסוק "הפוך" רשעים ואינם וגו', בהקדם] ס'שטייט דאָך^{כט} (בי"ר לג, ד) גדולים צדיקים 'שמהפכים' מדת הדין למדת הרחמים. [און] ביי רשעים שטייט (בראשית ו, ה-ז) [וַיֵּרָא ה'] כִּי רָכָה רֵעֵת הָאָדָם בְּאָרֶץ, וַיִּנָּחֵם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם וגו'] וַיֵּאמֶר ה' אֲמַחָה אֶת הָאָדָם, זיי זענען 'מהפכים' מדת הרחמים למדת הדין.
ביידע האָבן אַ כח [און] זיי זענען "מִהֲפֵךְ", רשעים זענען מהפך דעם מדת הרחמים אויף חלילה פאַרקערט, און די צדיקים זענען מהפך דעם מדת הדין אויף רחמים.

^{כח} כאן המקום לציין כי בתורה זו קיצר רבינו בדבריו יותר מהרגיל [בשנת תשכ"ד היה רגיל לומר תורה לערך שעה אחת, וכאן אמר רק כשליש שעה], אבל הכמות ואיכות של החידושים הם כמו בשאר תורות. ועל כן הוצרכנו באיזה מקומות לעמוד קשות כדי למלאות הדברים ולהעמיד הדרוש על מתכונתו באופן שיוכח בנקל להקוראים.
וכפי הנראה זה היה עבור שאז במוצאי שבת חל ערב ראש השנה, על כן קיצר רבינו בדברים שלא להטריח על הציבור, כדי שיוכלו לעמוד בהשכמה לסליחות דערב ראש השנה.

^{כט} בבראשית רבה (לג, ד): א"ר שמואל בר נחמני, אוי להם לרשעים שהם הופכים מדת רחמים למדת הדין, בכל מקום שנאמר ה' מדת רחמים, ה' ה' קל רחום וחנון (תשא לו, ו), וכתוב וַיֵּרָא ה' כִּי רָכָה רֵעֵת הָאָדָם בְּאָרֶץ וַיִּנָּחֵם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם וַיֵּאמֶר ה' אֲמַחָה ה' אֲמַחָה וגו'. אשריהם הצדיקים שהן הופכים מדת הדין למדת רחמים, בכל מקום שנאמר אלקים הוא מדת הדין וכו', וכתוב (שמות ב, כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת בְּרִיתוֹ וגו', וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת רַחֲלִי וגו', וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת נַח.

וברש"י פרשת נח (א, ח): וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים. זה השם מדת הדין הוא, ונהפכה למדת רחמים על ידי 'תפילת' הצדיקים, ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין, שנאמר וַיֵּרָא ה' כִּי רָכָה רֵעֵת הָאָדָם וגו' וַיֵּאמֶר ה' אֲמַחָה, והוא שם מדת רחמים.

לה

ביאור איך נרמזו הדברי פיוסין שברש"י, בפרשת אתם נצבים היום

תמצית הוצא מכמה הקדמות דלעיל, כי גם בהתוכחה טמון שם ברכות,

וכשבאים הדברים לפניו של הקב"ה, שם הם כולם ברכות [וכדברי היש"מ עם תוספת נופך לדרכינו]

אָבער על כל פנים, אַז ס'איז באַהאַלטן דאָ אין דער תוכחה, ס'איז באַהאַלטן ברכות, [כדי] ס'זאָל אָנקומען פאַר'ן בורא כל עולמים אַליין, איז דאָס דער עיקר מַכְנֵן.

לו

זה רמז בדיוק לשון הפסוק בתחלת הפרשה אתם נצבים וגו' "לפני ה' אלקיכם", וכן בסוף הפרשה שאמר הנסתרות "לה' אלקינו", לרמז דאף שנאמרו עונשים ואלות פרשה זו, מכל מקום טמון בזה ברכות, וכשבא התפלה "לפניו" על ידי לב נשבר והרהורי תשובה, אז הם כולם ברכות

איבערדעם האָט ער געזאָגט אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם בְּלִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם", [ונאמר עניני אלות הברית בתוך הפרשה, ומסיים בסוף הענין] "הַנִּסְתָּרוֹת" "לֵה' אֱלֹהֵינוּ", [והכוונה כן] אין דעם ליגט אַלעס "נסתרות" ליגט דערינען וואָס דאָס איז "ברכות" [ונאמר לעיל (אות כה) בדיוק לשון "הנסתרות", ובזה מבואר עתה גם דיוק לשון "לה' אלקינו", דהיינו] אַז מ'שטייט פאַר'ן אייבירשטען [דלפניו ית"ש הם בצירופי האותיות שקדמו לעולם ושיהיה לעתיד, שכולם ברכה].

לז

איבערדעם זאָגט ער [ברש"י שאמר להם דברי פיוסין], דעס וואָס מ'איז געווען "צובראָכן" [ועיי'ז שבו בתשובה] (כדלעיל אות כד-כה), וועט זיי דער בורא כל עולמים איבערדעם העלפן [להצילם מן הקללה].

[ולזה אמר אתם נצבים "לפני ה' אלקיכם"] דאָס ברויך מען נישט, דאָס ברויך נישט אָנצוקומען [להשלוחים מכניסי התפלות], ווען ס'איז פאַר'ן בורא כל עולמים פון זיך אַליין אָן שלוחים, אַז ס'קומט נישט מיט שלוחים, דאָרט שטעלט זיך אַרויס [הברכות 'הנסתרות'] אַזוי ווי דער בורא כל עולמים האָט עס אַרויסגעזאָגט [בהצירופים שיצאו מפי עליון] קודם בריאת העולם ומתן תורה, ס'ליגט נישט דערין קיין רַעוֹת [כמ"ש מפי עֲלִיּוֹן לא תצא 'הַרַעוֹת'] (ועיי'ן לעיל אות יא-ב), ס'איז דערינען אַנדערע צירופים [טובים שכולם ברכה].

לח

ביאור קושיא ה

ע"י הלב נשבר והרהורי תשובה שנגרם ע"י הקללות ויסורים, הם מציבים אתכם "לפניו", ושם הם מתהפכים כולם לברכה איבערדעם דאָס זאָגט ער, דאָס איז דער פשט אין רש"י, הקללות והיסורים, די אַלע קללות מיט די יסורין [שברשת תבא, אם בשמיעתם משברין את הלב וגורמים הרהורי תשובה], וויל דער פסוק זאָגן [באומרו אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם "לפני ה' אלקיכם", כן] אַז מ'האָט אָבער הרהורי תשובה פון דעם, איז דאָס מציבין אתכם "לפניו", נישט [אין] ס'גייט דורך 'שלוחים'. אַז מ'נעמט "לפניו" [הרי כולם ברכה (כדלעיל אות מ)].

לט

רמז דברי פיוסין בזה, גם בקללות שבפרשת בחקותי

בסוף התוכחה נאמר "בִּינוּ וּבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

לרמז כי כשבאים הדברים לפניו ית"ש בלי שום שליח וממוצע בינו ובין ישראל, אז הם כולם ברכות

[וכן בקללות שבתורת כהנים], ס'שטייט דאָרט אין פרשת בחקותי (כו, מו), נאָך דער תוכחה, שטייט אַלֶּה הַחֻקִּים [והמשפטים והתורות] אֲשֶׁר נָתַן ה' "בִּינוּ וּבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" פֶּהַר סִינִי בְּיַד מֹשֶׁה.

[ולדרכינו הכוונה] "בִּינוּ וְבִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", דער בורא כל עולמים האָט [עס] געגעבן "צווישן זיך און צווישן אידן", אָן אַ ממוצע, [ממילא] ליגט דערנען גרויסע ברכות, אַז ס'איז אָן אַ ממוצע, פאַר'ן בורא כל עולמים אליין, האָט עס נאָך אַ 'מעלה' [שהוא מוסתר מן המקטרג], אַזוי ווי דער ישמח משה זאָגט ביי 'דער' ברכה [שאמר ר' שמעון לבנו, אנשים] הללו אנשי צורה הם זיל לגבייהו דליברכוך.

מ

סיום ביאור קושיא ה

איבערדעם זאָגט ער [ברש"י], איבערדעם איז די קללות ויסורים חלילה, דאָס איז נאָך מציבים אתכם "לפניו", ממילא [כשהם באים לפניו ית"ש] איז דאָס אַלעס נתהפך לטובה ולברכה.

מא

הקדמה לביאור קושיא ב

בבני יששכר: לשון "נצב" מורה על עמידה מחדש, ולשון "עומד" מורה שכבר עמד מלפני זה [ועתה נבא לבאר אומרן] אַתֶּם "נִצְבִּים".

[ויבאר בהקדם] ס'שטייט אין בני יששכר^א (תשרי ב, ח) ברענגט ער, פון די משפטי ה'לשון [הקודש בכתבי קודש, איז], דער חילוק איז פון "נצב" און צווישן "עומד". [שעמד שם לפרש הפסוק] "נצב" לריב ה' 'ועמד' לדין עמים (ישעי' ג, יג), וואָס דער חילוק איז פון נצב ביז עומד.

[ומפרש, כי] "עומד" איז טייטש, ווען מ'האַלט אין [מיטן] 'שטיין' בעמידה, מען 'שטייט' כסדר. "נצב" איז טייטש מען 'שטעלט' זיך אויפאַמאָל אריף. [עד כאן דברי הבני יששכר].

מב

ביאור קושיא ב

תפילה נקרא בשם "עמידה", כי אופן הראויה הוא שיהיה בהכנה מקודם. אבל כשהוא בלא הכנה מקודם, אז נקרא בשם "נצבים"

די גמרא זאָגט (ברכות ו: כו:): אֵין "עמידה" אלא תפלה.

תפלה ווערט [בדרך כלל] אָנגערופן "עמידה", מען שטעלט זיך שוין פון פריער [שצריך לזה הכנה מקודם], ווען ס'איז [מצב התפילה] ווי ס'קער צו זיין. אָבער ווען מ'האַט נישט געהאַט קיין הכנה [פון פריער], מ'דאַרף זיך 'אויפאַמאָל אויפשטעלן, מ'דאַרף האָבן סייעתא דשמיא, רחמי שמים [שיוכל להתייבב מחדש להתפלל, אַז התפילה נקרא בלשון "נצבים"]].

(ועיין להלן אות נא)

^ל ועיין דברי יואל בחקותי (עמוד תלא).

^א בבני יששכר (תשרי מאמר ב, אות ח) נצב לריב ה' 'ועמד לדין עמים. להבין החילוק בין נצב לעומד (במשפט לשון הקודש בכתבי קודש) נראה לי, נצב הוא מתייבב מחדש, היינו אם אחד יושב ומתקדש רוצה לעמוד נקרא נצב, כענין התייבבו וקרא את ישועת ה' וכו' (שמות יד, יג), היינו התייבבו מחדש, 'ועמד היינו כשכבר עומד מכבר, כענין ואברהם עורנו עומד לפני ה' (בראשית יח, כב) וכו'. הנה לפי זה יש לפרש הפסוק הנ"ל, נצב לריב ה' (היינו כשבא לשפוט את ישראל, כביכול יושב על הכסא וצבא השמים וכו', והנה הבית דין של מעלה דנין, והנה ישראל הם עבדי, וכביכול צריך להתייבב מחדש להעיד בפניו אותן המעידים, והנה לבעבור זה בטל הדין דכביכול צריכין לצוות לעמוד [ואי אפשר לצוות], משא"כ) לדין עמים הוא עומד מתחילתו ומעידין המקטריגים, (ותדע ידידי שכל זה הוא דרך דיברה תורה כלשון בני אדם ואין להאריך).

איבערדעם [אמר הכתוב אַתֶּם "נִצָּבִים" הַיּוֹם]. "הַיּוֹם" דָּא ראש השנה, שטייט דאָךְ אַזוי אַרויס דאָרט אין זוהר הקדוש (ח"ב לב., ח"ג רלא.) אז איבעראַל [בכל אתר דכתיב "הַיּוֹם"] איז אַזוי.

מג
דברי התעוררות ומוסר לקראת ימים הנוראים
באמת ניתן לנו החודש אלול לימי הכנה לתפלת הימים הנוראים, וגם בכל השנה צריכין להתעורר עצמו לזה, אלא מחמת גודל ההסתרה אין מרגישין התעוררות הימים דער בורא כל עולמים האָט אונז געגעבן, פֿאַר [=לפני] די הייליגע טעג האָט מען אונז געגעבן די זמנים פון חודש אלול.
און דער אמת, אַ גאַנץ יאָר ברויך מען זיך אינזין האָבן [ולא רק בחודש אלול לבד], אַז מ'ווייסט אַז ס'קומט ימי דין ומשפט, דער גאַנצער עמידת העולם איז דאָך תלוי אין "די הייליגע טעג".
נאָר אין דער גרויסער הסתרה, מ'ווייסט נישט און מ'שפירט נישט [התעוררות הימים].

מד
ובדורות הקודמים היה לכל אחד הרגשת התעוררות גדולה באלו הימים
אַזוי ווי ס'איז געוועזן בדורות הראשונים, יעדער האָט געהאַט די 'גרויסע געוואַלדיגע הרגשה' [בימי אלול], מ'האָט געוואוסט ס'קומט "די הייליגע טעג", מ'האָט געוואוסט וואָס מ'האָט פֿאַר זיך, אַלע עולמות [נידונין בימים אלו, מ'האָט געוויסט] דער חשיבות דערפון, די התעוררות כל העולמות, אַלע שרי מעלה, אַלע האָבן זיי הכנה צום דין.
און דער תכלית איז אַלעס וועגן אידן, וועגן התרוממות קרן התורה וישראל. אַלעס איז תלוי אין דעם, דאָס כלליות מיט'ן פרטיות.

מה
המשך ביאור קושיא ב
אבל מה נעשה כשלא היה לנו הכנה הראויה לזה
און אַז מ'האָט נישט געהאַט קיין הכנה ווי ס'העט געברויכט צו זיין, אָבער דער בורא כל עולמים זעט אָבער דעם שפלות הדור וויאָזוי ס'איז, דער בורא כל עולמים העלפט [שיוכלו להתפלל בראש השנה אף אם מוצאים עצמם במצב שלא עשו הכנה כראוי מקודם בכל חודש אלול], יעדע רגע אַז מ'קען זיך אויפכאַפן, אַ שטעל אויף געבן.

מו
לזה אמר הכתוב, דאָף על פי כן אתם "נִצָּבִים" מחדש להתפלל "הַיּוֹם" דָּא ראש השנה, לשוב בתשובה ולומר תפילות אמתיות באופן שיבואו הדברים "לפני ה' אלקיכם" בלא שום ממוצע, ועי' נוכח לשנת גאולה וישועה ואז נעשה תשובה "שלימה"
איבערדעם איז אַתֶּם "נִצָּבִים" [הַיּוֹם] דָּא ראש השנה, נישט בחינת "עמידה", נאָר "נִצָּבִים", ווייל די תפלות זענען אויף דעם אופן, אַז מ'גיט זיך 'אויפאָמאַל' אַזאַ 'שטעל אויף', און מ'זאָגט "אמת'דיגע תפילות" פֿאַר'ן בורא כל עולמים.

איבערדעם איז נצבים היום "לפני ה' אלקיכם", זאל עס קומען פאר'ן בורא כל עולמים אן א ממוצע [על ידי שיש לנו "צובראכן הארץ" והתעוררות תשובה כפי ערכינו, (עיין לעיל אות כד-כה, ואות לו-לז)].

[ויעי' זנכה לשנת גאולה וישועה] אזוי ווי ער פירט אויס ווייטער, וואס דער סוף וועט זיין. נאך דער גאנצער פרשה לאזט ער דאך אויס [=שמיים] ואתה תשוב [ושמעת בקול ה', שזה קאי על התשובה השלימה דלעתיד (עיין לעיל אות כג)], ושב וקבצך מכל העמים, ס'איז א הבטחה אז דער סוף וועט זיין ס'וועט זיין קיבוץ נדחים און אידן וועלן געהאלפן ווערן.

מז

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:
מ'זאל מיר שוין זוכה זיין צו זען די ישועה.
מ'זאל מיר שוין געהאלפן ווערן, מ'זאל ארויס פון - בעונינו הרבים מ'ווערט פארבלענדט - פון דער געוואלדיגער הסתרה, פון די פגעי הזמן^{לב}.
אידן ברויכן געהאלפן צו ווערן ברוחניות ובגשמיות.
'אימה ופחד ובהלה' ליגט דאך היינט אויף אלעמען, אויף די גאנצע וועלט, בכל עת ובכל רגע.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן: ס'זאל זיין אתם "נצבים" היום, אפילו וויאזוי מ'זעט אויס, מ'זאל זיך קאנען א 'שטעל אויף' געבן.

מח

ביאור קושיא ג

הפוך רשעים ואינם, מה שהרשעים "מהפכים" מדת הרחמים לדין ח"ו, זה "אין מתקיים" כך, אבל ובית צדיקים יעמוד, מה שהצדיקים מהפכים מדת הדין לרחמים, זה נשאר "עומד" כך במדת הרחמים איבערדעם זאגט ער 'דא' [במדרש, על פסוק זה אתם נצבים היום וגו'] דעם "הפוך" רשעים ואינם, ובית צדיקים יעמד.

זיי [הרשעים] זענען "מהפך" מדת הרחמים אויף מדת הדין (כדלעיל אות לד), אבער "ואינם" [נשאר] נשאר העולם כך במדת הדין, ווייל [דער בורא כל עולמים איז דאס מבטל. [אבער] ובית צדיקים יעמוד, ובית צדיקים "יעמד", דער כח פון די צדיקים וואס זיי האבן מהפך געווען מדת הדין למדת הרחמים [זהו נשאר עומד ומתקיים].

[והמדרש הביא זאת כאן להפסוק אתם נצבים היום וגו', כי כאן מרומז הפיכת הקללות לברכה, שהוא ענין הפיכת מדת הדין למדת הרחמים, שלדרכינו הכוונה בכל אלו ההפיכות על התהפכות הצירופי אותיות לצירוף האמתי שהם כולם לברכה כמו לעתיד לבא].

מט

דער בורא כל עולמים זאל העלפן, [שיתקיים הכתוב "ובית צדיקים יעמוד", ויעמוד לנן] דער כח פון די פריעריגע צדיקים וואס זיי האבן אזויפיל געהארעוועט, [און] מהפך געווען אלע דינים קשים פון אידן, זיי האבן ממשיך געווען ישועות טובות.

^{לב} סגנון והמשך הדברים כפי הנראה הוא כך: מ'זאל ארויס פון דער פון דער געוואלדיגער הסתרה, [וואס] בעונינו הרבים מ'ווערט פארבלענדט פון די פגעי הזמן.

דער בורא כל עולמים זאל רחמנות האבן לדור עניי פי אין עזר^ג, אבער אסאך אידן [איז דא] וואס זיי האבן די "צובראכענע הערצער"^ה, מ'העט זיך געוואלט מקרב זיין צום בורא כל עולמים.
אין לגו עזר וסומך אלא אתה, נאך ישועת השם יתברך.

ג

דער בורא כל עולמים זאל העלפן:
מ'קום מיר אריין אין די הייליגע טעג.
ס'זאל טאקע זיין אַתם "נצבים" היום, מ'זאל זיך 'אויפשטעלן' אויפאמאל.
מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען די ישועה.
דער בורא כל עולמים זאל דערלייכטן אידישע 'אויגן' מיט אידישע 'הערצער'.

נא

ביאור קושיא ד

לדרכנו שהפסוק אתם "נצבים" מורה על ענין העמידה בתפילה, אתי שפיר מה שהביא כאן המדרש דיני וחשיבות התפילה איבערדעם שטעלט ער אנדער (במדרש רבה) די עניני תפילה ביי אַתם נצבים.
[וואָרן] ס'איז אין "עמידה" אלא תפילה, און "נצבים" איז די זעלבע בחינה [כמו לשון עמידה, ועל כן גם לשון נצבים מורה על תפילה]^ה, נאָר ס'איז 'אויפאמאל', ווי דער בני יששכר זאָגט [החילוק בין לשון עומדים ללשון נצבים].
איבערדעם איז אַתם נצבים היום.
איבערדעם איז דאָס כולכם "לפני ה' אלקיכם". דער בורא כל עולמים זאל העלפן.

נב

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן, אַז די אלע אידן וואָס זיי 'ווילן' זיך "אויפשטעלן", מ'וויל זיך 'מתקרב זיין' צום בורא כל עולמים, זאָלן די זכיה האבן ס'זאל זיין אַ 'השפעה מן השמים' [לזה].
דער בורא כל עולמים זאל 'אַריינשיינען' אין אידישע הערצער.
דער אייבירשטער זאל העלפן - ס'קומען די הייליגע טעג - מ'זאל מיר זיך 'אויסבעטן טאקע' אַלדינגס וואָס אידן ברויכן.
השם יתברך זאל מציל זיין אידן בכל מקומות מושבותם מכל צרה וצוקה. (אמן)

^ג שאין לנו עתה "הצדיקים" שהיו מסיים ועוזרים, ואנו כעניים ואביונים. [והלשון הוא מתפילת יום ב' וה', התפילה והתפוס לדור עניי פי אין עזר].
^ה וגם "צובראכען הארץ" מהפך מדת הדין לרחמים (עיין לעיל אות כד-כה, לו-לז, מו).
^ה עיין לעיל אות מב.

ועיין חידושי תורה תשט"ז (עמוד תשנ"ג, מס"ג נצבים וילך) וזל"ק: והנה אא"ז זלה"ה הישמח משה (ד"ה עוד יתבאר) פ' הפסוק אַתם נצבים היום שלשון נצבים הוא עמידה וקיום עיי"ש, וכיון שמלת נצבים היא לשון עמידה נוכל לפרשו גם באופן אחר דקאי על תפלה, ועל דרך דאיתא בגמרא ברכות אין עמידה אלא תפלה שנאמר (תהלים קו, ל) ויעמד פינקס ויפיל, ואיתא בווהר הק' היום דא ראש השנה, וז"ש אַתם נצבים היום שאתם עומדים בתפלה לפני הקב"ה בראש השנה, שהוא הימי התפלה שחכמינו ז"ל ייסדו לנו בתפלות ותחנונים וכו'.

דער בורא כל עולמים זאל שוין דערפרייען אידישע הערצער.
 מ'זאל מיר במהרה געהאלפן ווערן מיט א ישועה.
 מ'זאל מיר די זכיה האבן, אידן זאלן זאגן 'אמת' דיגע דיבורים' פאר'ן באשעפער.
 מ'זאל זיך קאנען באמת 'מקשט הלכות' זיין.
 מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל זיך 'מקרב זיין' צום בורא כל עולמים.
 מ'זאל במהרה געהאלפן ווערן, אונז זאל מיר זוכה זיין צו זען פני משיח צדקינו,
 בנחת און בשמחה. (אמן)

ווער קאן זיך אויסמאלן [וויאזוי ס'וועט זיין] ווען דער אייבירשטער וועט העלפן
 ווער ס'וועט זוכה זיין מקבל צו זיין [פני משיח צדקינו], מ'וועט די זכיה האבן,
 'אויפאמאל' וועט זיין אן "אור גדול ליהודים".
 דער אייבירשטער זאל העלפן, דאס יאר וואס קומט זאל שוין זיין תחיל שנה
 ובברכותיה. (אמן)

ס'זאל זיין א שנת שמחה. (אמן)

שנת אורה. (אמן)

שנת חיים ושלום. (אמן)

דער אייבירשטער זאל העלפן.
 בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו
 אמן.

